

OMLADINA

== GLASILO ==

NARODNO - RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

V. LETNIK 1908/09.

UREDILA

ALBERT KRAMER IN VEKOSLAV ZALOKAR.

LJUBLJANA 1909.

IZDAJA EKSEKUTIVA NARODNO - RADIKALNEGA DIJAŠTVA. — TISK J. BLASNIKA NASL.

37242 VIII Fb

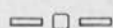
VIII Fb 37242

VSEBINA

== V. letnika „Omladine“. ==

Članki:

Stran

Akademski svoboda	69
Bistvo in pomen descendenčne teorije. — Vekoslav Zalokar	185
Bodočnost slovenskih juristov. — Dr. Gregor Žerjav	70
Čudna logika. — Krivic	161
Doktorat na živinozdravniških visokih šolah. — Al. Trstenjak	115
X Doneski k teoriji klerikalizma. — G. Ž.	156
Filozofski študij. — F.	71
Glasovi o jugoslovanski vzajemnosti. — V. Zalokar	61
Grobovi tulijo	21
Hrvatsko Starčevićansko dijaštvo. — Filip Uratnik	110, 131
Kako postanem železniški uradnik. — L. P.	79
Kutnogorski dekret. — A. K.	174
Ljubljansko ljudsko šolstvo. — C. V.	158
Mladina in Trubarjev jubilej. — I. L.	37
X Naprednost in nazadnjaštvo. — Vekoslav Zalokar	134
Narodno gospodarsko delo. — Fr. Lipold	126
Naša starejšinska organizacija. — I. B.	89
X Naše vseučiliško vprašanje in Nemci. — Državni poslanec dr. Otokar Rybář	172
Nekaj o bodočnosti slovenskih medicincev. — Dr. Otmar Krajec	74
Nekaj o modernem slikarstvu. — Rado Ruda	128
Nove poti k slovenski univerzi	141
Ob novem letniku	1
O montanističnem študiju. — „Sloga“-Ljubno	77
X O slovensko-hrvatskem dijaštvu. — e—	193
O spolni etiki. — Vekoslav Zalokar	153
X O šolski reformi. Prof. dr. D. Lončar. — Dr. M. Rostohar	42
O veri in verstvu. Pisma starih in mladih	5, 25
O veri in verstvu. Razmerje med teologijo in filozofijo. — Krivic	191
O vprašanju slovenskega vseučilišča. — Filozof	22
Par besed o razmerju našega inteligenta-lajika napram umetnostim. — Anton Lajovic	39
X Par števil s koroške narodnostne meje. — Janko Mačkovšek	101, 111
V. redni občni zbor „Prosvete“	98
Početki dijaškega abstinencijskega gibanja v Evropi	164
Pomen zalaganja narodnih manjšin s časopisjem. — J. Klepec	177
Poštna služba. — L. J.	83
„Prosveta“ in nje podružnice	8
X Razvoj slovanske misli. — Hipolit Boczkowski	59
Reforma mature. — Fran Šlibar	11
Shod naprednega slovanskega dijaštva v Pragi 24.–30. junija 1908	53, 95
Slovensko dijaštvo in novoslovanska misel. — Dr. B. Vošnjak	121

	Stran
Slovensko-nemška meja na Koroškem	44
✓ Slovensko vseučiliško vprašanje. — Državni poslanec Ivan Hribar	169
Tolstojev svetovni nazor. — Anton Sovrè	124
Trgovski študij. — K.	78
XXIII. skupščina „Družbe sv. Cirila in Metoda“ v Ptuj	106
✓ V Pariz! — Vekoslav Kisovec	91
Vseučiliško vprašanje. — M. Č.	137
✓ Vzgoja mladine k umetnosti. — Slovenski učitelj	2
Zemljedelska visoka šola in slovensko dijaštvo. — „Sloga“-Ljubno	77

Clanki v prilogi:

Beseda učiteljsčnikom. — V. Z.	17
Goriška realka. — Devo	4
Mladina. — L. V.	9
Naše dijaštvo in jugoslovanska ideja. — Quidam	1
Šport in igre. — I. L.	10, 19
Več literarne izobrazbe. — A. F.	2

Listek:

Slovensko vseučiliško vprašanje	7, 165, 178, 196
Slovensko dijaštvo	13, 28, 46, 65, 83, 103, 116, 133, 148, 168
Eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva	28, 65, 104, 167
„Adrija“	13, 47, 84, 134, 148, 179
„Slovenija“	46, 83, 134, 149, 197
„Tabor“	14, 46, 49, 84, 134, 149, 197
„Prozveša“	30, 67, 85, 103, 104, 116, 168
Druga akademična in ferijalna društva	14, 48, 66, 85, 103, 116, 179, 197, 198
Slovansko dijaštvo	14, 30, 49, 135, 168
Tuje dijaštvo	151
Srednješolski vestnik	32, 118, 150, 181, 199, Pril. 5, 15, 22
Dijaško-socialni vestnik	16, 31, 50, 86, 104, 117, 151
Ženski vestnik	17, 152, 182; Pril. 23
Književnost in umetnost	18, 20, 35, 119, 136, 152
Ljudska izobrazba	17, 33, 183
Manjšinski vestnik	51
Pesmi	Priloga 13, 21
Razno	35, 51, 120; Pril. 24
Listnica uredništva	20 in na platnicah.
Razne novice, informacije, polemika, statistika . . . na platnicah.	

OMLADINA

☐ ☐

☐ ☐

GLASILO

☐

NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA

☐

☐

OB NOVEM LETNIKU ☐ SLOVESKI UČITELJ: VZGOJA MLADINE K
UMETNOSTI ☐ O VERI IN VERSTVU ☐ „PROSVETA“ IN NJE
PODRUŽNICE ☐ FRAN ŠLIBAR: REFORMA MATURE ☐ LISTEK
☐ PRILOGA

☐

PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA

☐

☐

IZHAJA VSAK MESEC ☐ STANE LETNE 4 KRONE; ZA DIJAKE 2 KRONI; POSAMEZNA
ŠTEVILKA 40 VIN. ☐ ☐ DOPISI NAJ SE BLAGOVOLE POŠILJATI UREDNIŠTVU NAJKAS-
NEJE DO 20. VSAKEGA MESECA V LJUBLJANO NA BREG ŠT. 12 ☐ LE FRANKOVANA
PISMA SE SPREJEMAJO ☐ UPRAVNIŠTVO JE V TISKARNI J. BLASNIKA NASLEDNIKOV
V LJUBLJANI, BREG ŠT. 12 ☐ ☐ REKLAMACIJE SO POŠTNINE PROSTE, ČE IMAJO NA
NASLOVNI STRANI PRISTAVEK „REKLAMACIJA“ IN ČE SO ODPRTE ☐ ☐ ZARADI RED-
NEGA POŠILJANJA JE NATANKO NAZNANITI NASLOV IN BIVALIŠČE TER VSAKO IZ-
PREMEMBO BIVALIŠČA ☐ ☐ OBLASTEM ODGOVOREN MIHAEL ROŽANEC ☐ IZDAJA
EKSEKUTIVA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA ☐ TISK J. BLASNIKA NASLEDNIKOV ☐

ŠTEV. 1. LJUBLJANA, MALI TRAVEN LETO V.
1908

RAZNO.

Ste že obnovili svojo naročnino na „Omladino“? Za dijake znaša 2 K, za učitelje 3 K, za druge 4 K. Pošljite ta malenkostni znesek čim preje upravnistvu „Omladine“ v Ljubljano, Breg 12; prihranite nam mnogo dela in neprijetnostij, ter si stečete našo zahvalo.

Gospodična Mira Milčohova je pristopila kot ustanovnica „Sloveniji“ z zneskom 20 K.

Kot starešina „Slovenije“ se je priglasil tudi g. dr. Karlovšek, odvetnik v Celju, kar se je v zadnji številki „Omladine“ pomotoma izpustilo.

Zadeva Wahrmund. Inomoški profesor cerkvenega prava, znan kot strokovnjak na polju cerkvenega zakonskega prava, bivši član Leonove družbe, stoji v zadnjem času v prvih vrstah onih, ki zahtevajo zakonsko reformo. Postal je stem predmet sistematičnega preganjanja klerikalnih strank in cerkve, ki je doseglo svoj vrhunec v zahtevi naj se Wahrmunda kot profesorja odstrani. Neposredni povod je dala ostra brošura proti katoliški cerkvi, ki jo je izdal prof. Wahrmund in v kateri se je postavil profesor kanoničnega prava na popolnoma protikatoliško stališče. Klerikalci so dosegli, da se je brošura zaplenila, ker bajé sramoti v državi priznано veroizpovedanje in pri ministrstvu se vrstijo deputacije, ki zahtevajo naj se prof. Wahrmund odstavi, ker mož, ki ni katoliškega prepričanja ne more biti profesor katoliškega kanoničnega prava. To stališče je seveda popolnoma napačno; vera nima z znanstvenim prepričanjem v tem slučaju prav ničesar opraviti, kanonično pravo ni teološka ampak pravniška disciplina na juridični fakulteti; dejstva tudi kažejo, da so bili ravno mnogi sloveči kanonisti nekatoliki (Friedberg!) in v Gradcu je občno znano, da je bil dolgoletni graški kanonist iz cerkve izobčen! S kakimi sredstvi se bojujejo klerikalci proti Wahrmundu kaže to, da so bivšega člana svoje Leonove družbe naenkrat proglasili za žida (Wahrmund je po svojem očetu in praočetu nemec-protestant, po materi Italijan), ki ga vodi v njegovem delovanju samo sovraštvo do katoliške in evangelijske krščanske cerkve. Proti Wahrmundu je nastopila celo rimska kurija po svojem diplomatičnem zastopniku na Dunaju! Na Tirolskem pa se pridiguje cela križarska vojska proti oskrunjevalcu svete vere! — Simpatije vseh naprednih ljudi ki so mnjenja, da ne gre omejiti svobodo mišljenja in njega prostega izražanja, so na strani Wahrmundovi.

Stavka na koperskem učiteljišču se je končala s primernim uspehom. Upati je, da se razmere v najbližji bodočnosti korenito izboljšajo. Pri tej priliki naj popravimo krivico, ki smo jo storili ravnateljstvu v zadevi profesorja risanja gosp. Š. Kakor izvemo iz najverodostojnejšega vira, nima ravnateljev absolutizem prav nič opraviti z odhodom g. prof. Š. iz koperskega zavoda. G. Š. je bil tam le suplent in ni kompetiral za defenitivno mesto; odšel je iz zavoda, ker je bilo razpisano mesto definitivno oddano kompetentu.

Kriza v „Iliriji“. Praško „liberalno“ akademično društvo se bliža polagoma toda dosledno popolnemu propadu. Letos se je trudilo par članov spraviti „Ilirijo“ iz prazne brezdelice in dati društvu nekaj pravega življenja. Poskusi so se pa izjalovili vsled popolne indolence večine, ki je šla celo tako daleč, da je pustila reformatorično opozicijo na krmilo, prepustila ji je cel odbor ter jo pustila vladati — dokler je bila „mirna Bosna“. — Ko pa je odbor prišel s predlogi, s katerimi bi se naj dvignilo društvo iz nizkega nivoja, tedaj pa se je začel odločen odpor stare garde, ki je konečno povzročil drugo secesijo v kratki dobi Ilirijenege obstoja. Zanimivo je, da se je zvršila ta recesija pod isto „protisavansko“ devizo, kakor prva, ki je privedla do ustanovitve naše „Adrije“. Ker je sedanja savanska večina v „Iliriji“ odklonila od odbora predlagano programatično stališče proti dvoboju in proti političnemu

OB NOVEM LETNIKU.

Z današnje številko nastopa „Omladina“ svoj peti letnik — za dijaški list pomenja to skoro jubilej. Vznikla je kot nositeljica in razširjevalka idej, ki naj prerodijo slovensko napredno dijaštvo v duhu nove dobe, novih življenjskih in duševnih zahtev. V njenem zrcalu odseva še kratka, toda vendar velepomembna doba narodnega radikalizma med slovenskim dijaštvom. „Prosveta“, tržaški shod, zveza narodno-radikalnih društev v vseh vseučiliških mestih, kjer študirajo Slovenci, celjsko zborovanje so vidni znaki novega gibanja pod egido „Omladine“. Že ti vidni znaki kažejo, vkoliko je polje razorano tudi na globoko.

Smo sicer realisti v tem smislu, da vemo, da rodi vsak napredek zopet nove slabosti in nedovršenosti. Vemo tudi to, da „Omladinina“ ideja ni dobila absolutne večine med celokupnim slovenskim dijaštvom — Ibsen pravi, da boj duševnih predstraž ne more zbrati okolu sebe večine — toda idealisti smo v trdni veri, da je rast in napredek, da ni zaman „Omladinino“ delo, da idealne cilje, katere zasledujemo danes, zanamci tudi dosežejo. In ti zopet povedejo svoje korak za korakom za novimi cilji. Kam, kako daleč? Tega mi ne vemo, o tem lahko razmišljamo, sanjarimo — a za to nam je treba delati.

Preširoko, preobsežno je polje, ki čaka v slovenskem izobraženskem naraščaju pridnih in zvestih delavcev. „Omladina“ mora naravno omejiti svoj delokrog le na gotove pojave, ki si jih izbira po njih važnosti in nujnosti.

Trubarjevo leto ji bolj kot kedaj nalaga dolžnost, posvetiti največjo pozornost najglobokejšim in obenem najsilnejšim pojavom človeškega čustvovanja — verstva; versko vprašanje je v premnogih slučajih življenjsko vprašanje duševnega razvoja mladeniča-dijaka. V nasprotju mnenj in naziranj, ki vplivajo v tem oziru na mladeniško dušo, hoče biti „Omladina“ sosebno letos zvesta prijateljica slovenskega dijaka. Ne bo mu diktirala verskega naziranja, temveč z njim vred bo stremila po poglobljenju v neskončne globine verskega čustvovanja. Pravec ji ne bo površna ali plitva sodba, temveč resno in pošteno razmišljanje.

Naš list ima hvaležno a težko nalogo vzbujati v slovenskem dijaštvu speče duševne sile ne toliko v umstvenem kakor v kulturnem oziru. „Omladina“ stoji na tem polju pred veliko celino, katere se je dosedaj skoraj boječe ogibalo slovensko izobraženstvo. Je to vprašanje umetniške

vzgoje, o katerega važnosti nam ni treba zgublјati besed; po skromnih močeh hočemo nadaljevati lani započeto delo: opozarјati slovensko dijaštvo na dolžnost in sredstva umetniške vzgoje, uvajati tovariše v idejo velikanskega kulturnega faktorja — umetnosti: za tem hočemo letos resno stremiti.

Močem in sredstvom primerno pa ne bodemo zanemarјali tudi vbodoče posameznih drugih važnih dijaških vprašanj: izvajati sklepe našega celjskega shoda, prispevati k rešitvi dijaško-socialnega položaja, podajati teoretične razprave o narodnem delovanju in vzbujati smisel in veselje sosebno do podrobnega narodnega dela — vse to ostane naloga „Omladine“ tudi v prihodnjem letu.

V tej smeri se bo razvijal člankarski program petega letnika „Omladine“; v podrobnostih pa ga bo kolikor možno podpiral „listek“, katerega vestnikom bodemo tudi vzanaprej posvečali vso pozornost. Zlasti bodemo v tem delu zaznamovali važnejše dogodke v gibanju in stremljenju slovenskega dijaštva, podpirali njega stike z drugim slovanskim, sosebno češkim in jugoslovanskim dijaštvom, ter tako vzdrževali redno dijaško kroniko. Po možnosti bodemo posvečali čimvečjo pozornost tudi ženskemu vprašanju in književnemu ter umetniškemu vestniku.

„Omladinino“ delo bo podpirala in zanj širila umevanje in odobravanje posebna tovarišem srednješolcem namenjena „priloga“, ki bo prinašala programatične in informativne članke, kritična poročila iz naših srednješolskih zavodov ter dajala prostora tudi našim mladim pesnikom in pisateljem.

Tako upamo, da bo naš list tudi v svojem petem letniku ostal zvest in zanesljiv prijatelj slovenskega dijaštva, za katerega idejni razvoj v smislu narodno-radikalnega programa bo kakor dosedaj zastavljал svoje sile. Zanimiv pa ostane tudi vsej drugi slovenski inteligenci, ki ima smisel za duševni razvoj svojega naraščaja in ki ni zgubila vsprejemljivosti za ogenj mladinskega duha.

V geslu iz naroda za narod se naj združijo in utrdijo naše moči v prihodnjem letu še tesneje. Vkolikor pripada to delo „Omladini“, bodemo zvesto in neustrašeno vršili svojo dolžnost.

Uredništvo.

SLOVENSKI UČITELJ:

VZGOJA MLADINE K UMETNOSTI.

Obožiču so izšli pri Schwentnerju Kreidolfovi „Palčki Polјanci“ v Zupančičevem prevodu. Smelo trdim, da je to prva ilustrovana slovenska mladinska knjiga umetniške kakovosti; kar je slovensko knjigotrštvo doslej nudilo naši mladini, to je, s kritičnim očesom pogledamo, blagó zadnje vrste.

To dejstvo pač ne priča ugodno o našem kulturnem razvoju. Zaostali smo daleč, daleč za kulturnimi narodi Angležev, Francozov, Nemcev, Čehov,

Rusov. Žalostno pri tem je to: nedostaja nam moči, nedostaja pa nam tudi pojmovanja in uvaževanja kulturnega vprašanja, ki je v svojih posledkih tako dalekosežno v občenarodnem obziru, vprašanja umetniške vzgoje naše mladine.

V novejšem času se je začelo pri nas razmišljati o umetniški vzgoji; „Omladina“ je priobčila par izvrstnih člankov, v Ljubljani se delajo prvi dejanski koraki v „ljudski galeriji“ — vse to pa se nanaša na zrelejšo mladino, posebno na slovensko dijaštvo, in na odrasle ljudi, ter najde tam tem trdnjše ovire, čim manj so pripravljena tla od zgodnje mladosti, čim manj je takorekoč zrahljano duševno razpoloženje v oni dobi, ki je za poznejše duševno življenje umstveno in čustveno najvažnejša, iz katere so vtisi najgloblji, vsprejemljivost največja, v dobi ljudskošolskega učenca in dijaka nižjih razredov. Za ogromno maso ljudstva pa poznejši poskusi sploh ne pridejo skoraj v poštev, v dobi naporenega dela in skrbipolnega pehanja za vsakdanji kruh se ne more umetniško čustvovanje še le vzbuditi, zlasti v naših slovenskih razmerah ne, kjer nam manjka sredstev in moči za velikansko urejeni umetniško-vzgojni aparat n. pr. velikih čeških ali nemških industrijalnih mest.

Veliki kulturni narodi polagajo danes največjo važnost na mladinsko literaturo; na umetniško-dobri povesti, pesni se rodi in krepi umetniško čustvovanje, preko umetniško dovršene ilustracije dobre povesti prehaja v trajno duševno razpoloženje umetniške dovzetnosti in veselja nad pravo lepoto. Tako postane umetniška vzgoja mladine važen del narodne vzgoje.

Pri nas je to polje docela zanemarjeno. Tega se pa niti ne zavedamo, kar znači, da razumevamo narodno misel premalo globoko in premalo vsestransko. Svoji mladini odtegujemo — ne da bi nas pekla vest — užitek in veselje najčistejšega, najplemenitejšega značaja. Kdor je imel kedaj priliko opazovati, kako veselje ima mladina nad vsako risbo ali sliko, posebno če je barvana ali humorističnega značaja ali po svoji snovi vzeta iz kraljestva otroške domišljije, ne bo zahteval posebej dokaza. Zanemarjali smo narodov zarod, ker ga nismo seznanili s tem, kar smo ustvarili na polju literature in upodobljajoče umetnosti. — Prava narodna vzgoja zahteva, da seznanimo mladino po možnosti z najboljšim, kar je naša mlada kultura ustvarila, kar je v njej lepega in trajnega, da ustvarimo žive, trajne stike med narodom in med ustvaritelji in nositelji individualne naše kulture, to so naši pisatelji, pesniki in umetniki. Dajte torej naši mladini najboljše proizvode naših pisateljev in pesnikov v primernem izboru, dajte jim reprodukcije znamenitih slik naših umetnikov, dajte jim od le-teh ustvariti slike iz naše lepe domovine in njenih velmož ter ilustracije narodnih bajk in pripovedk; preskrbite ji pa tudi zanimivih životopisov naših slavnih mož, narodnih prvoboriteljev, voditeljev, vzgojiteljev, pisateljev in pesnikov. Lahko bo potem učitelju vzgajati mladino k narodni zavednosti in le-tej dati konkretno vsebino, da ne bo rodila neplodnega šovinizma, ampak trajno, živo ljubezen do naroda. — Razun „Zvončka“, ki je, izvzemši posamezne slike, res krasen list,

posebno zbog lepih, realističnih črtic iz vsakdanjega otroškega življenja, poznam le eno edino slovenski mladini namenjeno knjigo, ki se jo more presojati z literarno-estetiškega stališča, namreč Zupančičeve „Pisanice“, ki so zares krasno delo, da mu ga ni kmalu para v katerisibodi literaturi. Zato pa ga tudi ni učenca v mojem razredu, ki bi ne poznal dobro Zupančičevega imena in nekaj njegovih pesnij. Ako bi nam Schwentner po Glonarjevem nasvetu preskrbel mladinsko izdajo Kettejevih poezij, po možnosti ilustrovano — potem bi se tudi ta pesnik kmalu prikupil naši mladini. In če bi nam kdo priredil mladinske izdaje drugih naših pesnikov in pisateljev, n. pr. Gregorčiča, Meška, Trdine, potem bi si tudi le-ti osvojili našo mladino in vedno več vezi bi vezalo pojedinca na njegov narod.

Še druga stran narodne vzgoje pride v poštev. Buditi mora smisel za življenje, veselje do njega, spoznavanje njega realnosti, spoznavanje stališča in naloge pojedinca v družbi. Le na tak način ustvarimo protitežje pogubnemu vplivu onih faktorjev, ki hočejo vkovati mladino v spono mračnjaštva, celotizma in njemu sorodnega materializma. Tudi s tega vidika moramo zahtevati, da nudimo mladini le najboljše plodove narodne književnosti in umetnosti. Zgolj umetnik po božji milosti, ustvarjajočih sil, prosmatra svet s širokim, odprtim, divinatorskim pogledom, zgolj on razpolaga z ono naivnostjo čustvovanja, ki ne pretvarja nič ampak se neposredno izraža v umetniškem stvarjenju. Vzemimo n. pr. Meška. Ali ni vsak njegov stavek odmev istinitega čustva, neposreden izraz zunanjega ali notranjega doživetja? Isto velja o Gregorčiču, Zupančiču, Ketteju. Poglejmo Cankarja! Očita se mu, da slika življenje enostransko. On se ga pač loti, kjer ga najbolj pozna in tako, kakor prija njegovi umetniški individualnosti. Produkt njegovega ustvarjanja pa je vendar docela realističen in posebej še značaji. Seveda ne bom Cankarja raditega anganževal za našo mladino. Da je njegov vpliv na mlade čitatelje kvarljiv, izvira odtod, ker ne uživajo njegovih del umetniško, ampak iščejo v njih napotkov za svoje lastno življenje in razvoj.

Nasprotno soji: Ako se nepoklicani loti dela, recimo spisovanja daljše povesti, ustvaril bo vselej le karikirano podobo življenja, tendenciozen produkt kombinujočega razuma in domišlije, ki je vkljub sirovi snovnosti vse preje kot realističen. Tako čtivo znabiti ni preslabo za inteligenco, ki si je s preobilnim čitanjem pokvarila literarni okus, ni pa na noben način za mladino in za priprosto ljudstvo, ki stopi bolj kot naobražen človek v neko osebno razmerje k dogodkom in osebam povesti. Tako čtivo zastruplja duševno življenje in čustvovanje mladine, napolnjuje jo s predsodki in napačnimi predstavami o življenju; vsled tega si potem ustvarja svoj svet, ki nima z realnostjo ničesar opraviti in to ima pogosto zanjo lahko osodne posledice. Govorim o stvari, ki jo poznam iz lastne izkušnje. — Poleg tega pa taki pseudo-pisatelji računajo s čitateljevo željo po snovnosti literarnih produktov in pospešujejo ono hlastno, živce in domišlijo razburjajoče čitanje, kakor ga najdemo posebno pri mestni mladini in ki je tako silno kvarljivo zdravemu duševnemu razvoju ter najhujši nasprotnik plemenitemu, umetniškemu uživanju in razvoju literarnega okusa.

Značilna za splošno naše nerazumevanje pomena estetske kulture so naša literarna podjetja, namenjena narodu v „pouk in zabavo“. V zabavo svojih čitateljev noben pravi umetnik ne piše. Način in značaj umetniškega stvarjenja temelji v naravi umetnikovi. Zato umetnik tudi zahteva, da se produkt njegovega ustvarjanja smatra in uživa kot umotvor, ne pa kot nekaj kratkočasnega in zabavnega. Preje pa ne bomo dovedli širših slojev naroda do literarne sodbe in umetniškega uživanja ter ustvarili našim pisateljem-umetnikom pota med ljudstvo, preden ne uveljavimo načela, da je za mladino le najboljše dosti dobro. Dokler nimamo lastnega dovolj, bo treba segati po tujih umotvorih, po duhu in značaju primernih naši mladini in priprostemu narodu. Kajpada bomo najprej šli na posodo k bratskim narodom. Bog nas pa varuj pred raznimi prevodi ničvrednih nemških mladinskih spisov, preko katerih je nemška literarna kritika že davno prešla na dnevni red, ki pa se še vedno ponujajo v „duševno in moralno izpodbudo“ naši mladini. Zunanja oprema teh prevodov ni nič boljša kot vsebina in mora žaliti vsako količkaj kritično oko. — Zupančič in Schwentner sta krenila pravo pot. Pričakujem, da „Palčki Poljanci“ niso zadnje delo te vrste, ki sta ga priredila po tujem izvirniku naši mladini.

Pa tudi o neki drugi ideji sanjam. Nje realizacija bi bila zares lepa in upam, da je tudi mogoča. Naši pisatelji in slikarji naj skupno poklonijo naši mladini vsako leto kot božično darilo ali kot pisanko mladinski album z raznimi literarnimi prispevki primerno ilustrovanimi, pa tudi s slikami samostojne vrednosti. Tudi narodne pravljice in pripovedke in drugi že objavljeni klasični spisi (n. pr. Martin Krpan) bi se lahko vsprejeli v knjigo. Ilustrator bi imel na tak način široko polje za umetniško ustvarjanje. Res bi sodelovanje različnih umetnikov škodilo enotnemu umetniškemu značaju dela, a ta pomislek pri naših razmerah ne more biti tehten. Glavno je, da dobimo nekaj izvirnega in lepega.

Sotrudniki pa bi bili lahko prepričani, da so storili res narodno delo in, da bi jim bila naša mladina hvaležna iz dna srca.

O VERI IN VERSTVU.*)

PISMA STARIH IN MLADIH.

III.

Pišete mi: „Mislim, da je vera v ideale potrebna, toda neodvisna od dogem“. Dajem Vam praktičen vzgled s svojega stališča. Ljubezen je nekaj, o čemur govore literati izdavnica do danes, je snov, s katero se bavi vsak človek, se mora ž njo baviti, ostane

*) Glej IV. letnik „Omladine“, števil. 10 in 11.

pa navadno nerazumljiva inteligentu, kakor navadnemu, priprostemu človeku. Priprost človek ne čuti v sebi, nego prirodno moč, ono neodoljivo silo, ki človeka goni, da se druži z drugim. In to je ona prirodna sila, ki je ustvarila človeško družbo. Prvi korak do človeštva je torej stremljenje po razširjanju individua v neskončno veliko, idealno osebnost človeštva kot izraz gibanja vseh prirodnih sil človeških, ki se izražajo končno v eni sami veliki ideji. Personificirajte to veliko idejo potom fantazije, pa pridete tudi do izraza boga. Imenujete pa tudi lahko to vesoljno gibanje prirode po unifikaciji in izrazu umetnost. Eno in drugo lahko imenujete vero. Ako delate iz te ene ideje logične zaključke analitično, pa si postavite dogme. Ako pa ne delate teh zaključkov, ampak sledite idealu samemu, torej iz Vašega čustva ven, potem pa pridete le do svetovnega nazora. Dotikata se tu vera in umetnost in se dasta zlit v eno samo. In po mojem mnenju je cela razlika le v praktičnem posledovanju za naše življenje, katero delamo formalno t. j. ako smatramo dogme za nas obvezne ali pa sledimo le našemu idealu potem čustva.

Da se vrnem nazaj k ljubezni — ker se mora pri tej točki odločiti vsak inteligenten človek — Vam hočem pokazati, kako sem si jaz analiziral ta pojem in kako sedaj ta analiza vlada moje življenje. Obrnil sem se daleč nazaj v svojo mladost: spominjam se onega, res božanstvenega čustva, ki navdaja mladega človeka, ko prvič vidi drugo bitje, po katerem stremlji z vsemi atomi svoje bitosti. In če prisluškujem sebi, kako sem takrat mislil, vidim, da me ni mikal predmet ne vnanjost tega predmeta, ampak moje res lepo, res božanstveno čustvo, izraz prirodne sile v meni, ki stremlji naprej. Ako sem analiziral prvi predmet, po katerem sem želel, sem prišel do spoznanja, da ta predmet na sebi ne zasluži oboževanja. Oboževanje je bilo v mojem stremljenju samem, v meni.

Prožil sem trdo mladost, moral sem se boriti za lastni obstanek, prišel sem v praktičnem življenju v dotiko z vsemi stanovi, od nizkega mezdника doli pa do najvišje stoječih oseb in vedno sem pazljivo in mirno gledal, kaki so vsi ti ljudje, in iskal sem povsod, kaj tvori srečo teh ljudij in kaj njih nesrečo. Povsod pa sem videl, da so srečni le oni ljudje, kateri verujejo v svoje ideale in slede onemu stremljenju in ne vidijo v predmetih izven sebe boljšega in zadoščenja. Že v zreli mladosti, ko sem si pridobil potom vede mnogo znanja, ko sem razbistril v sebi marsikateri pojem, ko je jel razum vladati čustvo, začutil sem, bivajoč v lepi alpski prirodi, čuteč se samega s seboj, potrebo po več in zopet se je oglašalo nepokvarjeno ono čustvo prve mladeniške ljubezni v meni — hrepenenje dajati in hrepenenje jemati. Stem pa analizujem bistvo ljubezni. Storil sem praktičen korak v življenju in se združil z bitjem, katero me še danes veže. In sledil sem in gledal tudi sedaj razmerje v življenju moža z ženo. Prišel sem do rezultata: ako obožuješ le predmet izven sebe, potem vidiš pred seboj nerazumljiv organski stroj z vsem njegovim gibanjem in predvsem prvo stremljenje tega stroja, sebe ohraniti, z vsemi pripomočki egoizma in vsakdanjih navad. In v tem leži ono razočaranje, ki

je strmoglavilo že toliko moških in ženskih sil: spoznanje, da predmet na sebi ni nikdar vreden ljubezni. Radi tega sem šel za tem, da si ohranim čisto in nedotaknjeno ono čustvo, ki me je gonilo kot mladeniča, ki se je jel spolno razvijati in ki me je tudi vdrugeč gonilo jemati in dajati. In v tem, da si ohranim to čustvo čisto, neskajeno in nedotaknjeno po vsakdanjem življenju in v dotiki s predmetom, katerega imam, v tem tiči moja sreča.

Do takega rezultata, tiranega do skrajnosti, sta prišla tudi Ibsen in Tolstoj. Čitajte Ibsena: „Komedije ljubezni“. Tu postavi Ibsen absolutno tezo: ljubezen ostane le takrat čista, dokler ne išče predmeta. V Ibsenu se razideta ljubljena radi tega, da ohranita vsak svojo ljubezen čisto, nevezana na vsakdanje življenje. Z zakonom nas objame vsakdanje življenje med svoje valove; boj z vsakdanjostmi človeka, ki ni dovolj krepak, slediti idealu samemu, navadno pomaže in ubije. Tolstoj pa gre še dalje tako, da trdi: spolna ljubezen je sploh nepotrebna ter se ji je odreči, ker le tako si ohrani človek svoj ideal. Obadva, Ibsen in Tolstoj, pa vidita srečo le v dajanju in ne tudi v jemanju. Oba sta egoistična v tem, da vržeta od sebe vse, kar človeka kali.

Zame pa je v tem, da tudi jemljem, bistvo življenja. Vsakdo ima ideale v sebi, če se jih tudi ne zaveda. Vsako bitje, ki je ustvarjeno kot jaz, ima v sebi tudi neskončno stremljenje prirode že zato, ker je del te prirode. In ker je vsako bitje vendarle diferencirano, torej drugačno od mene, ima tudi vsako bitje posebna svojstva, svojstva, ki prihajajo do posebnega izraza. In ako iščem v svojem predmetu taka svojstva, torej pristno prirodna svojstva, uvidim njih lepoto in dobroto, in ta vpliva name: zato tudi jaz zajemam, jemljem.

Ibsen in Tolstoj grešita stem, da vržeta predmet od sebe in da ne iščeta v predmetu tudi ideala. Dotikanje idealov in menjavanje idealov, v tem tiči bistvo sreče.

Obseže razuma ima spoznavati prikazni vsakdanjega življenja, kaže mi važnost ali nevažnost zame in za mojega druga. Nanašam to lahko na en ali na drug ideal in to je toliko, kakor da pedagoško vplivam nase in na svojega druga. Odrekat se morem onemu, kar spozna razum za nepravo. Zahtevati pa smem, da se tudi drug odreka istemu. Iskanje ideala v sebi in v drugu ter priznanje takega ideala je torej predpogoj vsake sreče.

Sledi pa takoj drugi pogoj, da razumevam vsakdanje življenje in da se odrečem vsemu, kar ne odgovarja idealu. Stem dvigam sebe in zato tudi svojega druga. In življenje ima vrednosti le vtoliko, vkolikor stori mene boljšega.

Ako zahtevam od žene le, da se mi spolno udaja, da skrbi za mojo obleko, stanovanje in hrano, da dela le meni ugodnosti, ni mogoče, da bi se izpopolnjeval na tem predmetu. Istotako velja obratno.

Kakor pa pridem do opazovanja, do lepote in potrebnosti idealnega, t. j. notranjega življenja, pa se mi že pri drugem koraku odpre pogled na prirodno prikazen ljubezni na sebi, t. j. na spolno občevanje. In razum in

veda mi kažeta v vesoljni naravi od kamenja gori pa do rastline in živali in človeka vedno v bistvu enako prikazen, povsod stremljenje po diferenciranju in integraciji in potem integracije po novem ustvarjanju. In na sebi lepo mi postane tudi spolno občevanje. Vem, da ustvarjam po volji in moči neskončne prirode, vem, da me je gonila tudi k predmetu ta nerazumljiva in neodoljiva moč prirode. In ako imam pred seboj ta dva faktorja, da imam v sebi stremljenje po boljšem in višjem, in po drugi strani tajnost prirode, ki me goni z neodoljivo silo k ustvarjanju, potem imam tudi rešitev vprašanja ljubezni, ki je lepo, ako pogledam v sebe in lepo, ako pogledam izven sebe. Vse preko tega pa je delo izkušnje, delo razuma.

Hotel sem Vam pokazati na najbolj praktičnem vprašanju človeškega življenja pomen ideala za življenje.

Če hočete, je prišel Kant po isti poti, kakor Vi, do svojega svetovnega naziranja. Hotel je priti kakor Vi potom razuma do spoznanja zadnje stvari, a tudi njemu je obveljal: *ignoramus et ignorabimus*. Izven spoznanja pa se mu je odpiral neskončen svet čustvovanja in v tem svetu je iskal odgovora na zadnja vprašanja. In dobil ga je zase in za mnogo ljudi v razliki med „wollen“ in „sollen“. V svetu spoznanja ni dobil absolutne resnice, ker je imel pred seboj omejene predmete, v svetu čustvovanja, ki je neskončen, pa je dobil zase dovoljen odgovor v tem, da je principa „sollen“ in „wollen“ zedinil stem, da je predpolagal, da je dano vsakemu človeku a priori „sollen“ t. j. vsebina „des wollens“. Le to, kar me v notrajnosti naganja, da moram, to tudi hočem. To in nič drugega je „Absolutes Pflichtgefühl“.

Razlika med Kantovim naziranjem in mojim je ta, da zame čut dolžnosti ni nekaj absolutnega, ni nekaj a priori danega, ampak le prikazen relativne vrednosti. Dolžnosti večje ali manjše skupine ljudi so le pravila, ki so nastala v medsebojni dotiki človeštva, so le rezultat te dotike in postanejo, ko jih spoznavamo, etična pravila. V tem sem jaz pristaš naturalistične šole. Dočim sklepa Kant iz čuta dolžnosti a priori na višje bitje, od katerega izvira ta čut a priori, pa jaz identificiram oboje ter pravim, da vse to, kar se nam zdi dano a priori ni nič drugega, nego izliv vesoljne prirodne moči, ki se nam kaže v najrazličnejši obliki in jo spoznavamo kadar in ko se nam prikaže v oni obliki.

„Wollen“ je zame stremljenje subjektivne moči v meni, „sollen“ pa je rezultanta „des wollens“ človeštva ali vsaj večjih ali manjših skupin človeštva.

„PROSVETA“ IN NJE PODRUŽNICE.

Naša ferijalna organizacija deluje že peto leto za duševni napredek slov. ljudstva. Njena največja zasluga je to, da je priborila ideji ljudsko-izobraževalnega dela po principih narodno-radikalne struje vsestransko priznanje tudi od strani onih krogov, ki sicer ne soglašajo z narodno-radikalnim dijaštvom. „Prosveta“ je v teku teh par let raztegnila

svoj delokrog po celem Slovenskem in organizirala svoje delo tudi po raznih podružnicah in odsekih. Potom te organizacije je mogla izvrševati svojo nalogo pod sicer jako težavnimi razmerami ter je dosegla svoje lepe uspehe sosebnost na polju ljudskega knjižništva. Če premostrimo težkoče, ki se stavlajo „Prosveti“ nasproti, najdemo poleg znane indiferentnosti slovenske javnosti najvažnejši vzrok v premalo tesni organizaciji, katere naravna ovira: krajevna oddaljenost posameznih članov in nedostatek sredstev, s katerimi naj bi se ta oddaljenost paralizirala, pa ni bila edina. Spoznali smo, da morajo biti zveze „Prosvete“ z narodno-radikalnimi rednimi organizacijami še tesnejše, ako sicer nočemo, da se ideje in načrti, ki nastajajo v dobi šolskega leta in katere naj „Prosveta“ o počitnicah praktično izvaja, ne porazgube in na drugi strani, ako hočemo, da „Prosvetina“ ideja tudi med letom ne zgublja svojega vpliva na naše dijaštvo. Zato je dobila „Prosveta“ v eksekutivi narodno-radikalnega dijaštva posebne zastopnike in je tako tudi oficijelno ozko zvezana s celotno organizacijo narodno-radikalne struje. Ni to sicer ničesar drugega novega kakor, da se je izvršil gori omenjeni princip, ki ga je rodila skušnja in potreba. Od svoje ustanovitve sem je „Prosveta“ sad narodno-radikalne ideje in organizacija narodno-radikalne struje. Kot taka nima le izvajati našega ljudsko-izobraževalnega programa, ampak vrši o počitnicah vse one naloge, ki sicer pripadajo našim rednim organizacijam: je predvsem duševno središče tovarišev dotičnega okrožja. „Prosveta“ izvršuje predpriprave za sestanke in shode narodno-radikalnega dijaštva — sploh nosi z vso pravico ime akademičnega ferijalnega društva, je po svojem postanku in razvoju najožje spojena z narodno-radikalno strujo, velja od svoje ustanovitve sem za narodno-radikalno organizacijo.

Vse to prav dobro vedo oni člani naše „Slovenije“, ki so v zadnjem tednu poslali v svet „izjavo“, v kateri naznanjajo svoj izstop iz naše dunajske organizacije, ker ta ne odobrava njih zahteve, da naj bo „Prosveta“ dostopna vsem naprednim akademikom, specijelno nje bodoča gorenjska podružnica. Objednem pozivljajo k ustanovitvi posebnega ferijalnega društva za Gorenjsko za „zedinjene gorenjske napredno-misleče akademike“.

Odgovoriti nam je predvsem na vprašanja po vzrokih tega postopanja in po možnosti realizacije novega gorenjskega društva. Izogibali se bomo fraz in igranja z besedami, ki so nakopičene v „pozivu“ in „izjavi“. Zdi se nam, da gorenjskim tovarišem res ne manjka volje do dela, da pa si ali glede svojih moči premalo zaupajo, ali pa ne pojmi pomena organiziranega dela. V prvem pogledu bi bilo to zanje prav slabo znamenje: saj je v naši organizaciji preko 20 Gorenjcev-radikalcev, ki imajo in morajo imeti toliko moči, da lahko vzdržujejo krasno procvitajočo podružnico „Prosvete“. Sijajen vzgled jim daje podravska podružnica, kjer sedem članov uprav vzorno deluje. Verjetneje pa je, da bi bilo naše dissidente privedlo do storjenega koraka nepojmovanje pomena po strogo enotnih načelih organiziranega dela. Naše ferijalne organizacije so vendar počitniško izvajanje načel, ki jih vzdržujemo, gojimo in propagiramo v naših rednih društvi,

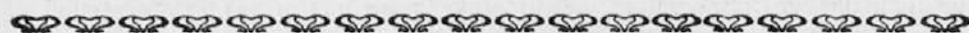
so vendar le v prakso premeščena, glede dela in cilja z enostavljena akademična društva naših vseučiliških mest. Ideje, katere nas vodijo tam in nas spravljajo v programatična nasprotstva z drugimi dijaškimi organizacijami, ne morajo imeti počitnic, ne morejo utihniti v društvu, v katerem hočemo zanje praktično delovati. V tem delovanju pa moramo biti neovirani; ne sme biti med nami nesoglasja ne le glede izvajanja, ampak tudi ne glede načel, po katerih se ravnamo — ako sicer hočemo, da se bo počitniška organizacija res razvijala. V njej in za njeno življenje je neenotnost nazorov še bolj pogubna kakor za delovanje rednega akademičnega društva. Zlasti v danem slučaju si ne morem misliti dobre in energične ter enotne rezultante iz strogo nepolitičnega narodnega radikalizma in političnega liberalizma. Prihranim si natančnejše dokazovanje, če navedem štajersko „Bodočnost“, goriško „Adrijo“. Le po enotnih načelih uravnana strogo disciplinirana organizacija more doseči uspehe.

Rekel sem, da bi moglo Slovenijanske dissidente privedi do storjenega koraka nepojmovanje važnosti ednotne organizacije — toda de facto ni to mogoče. Med njimi se nahajajo starejši tovariši, ki predobro vedo, da je naš napredek odvisen le od kolikor možno tesno organiziranega dela, so to tovariši, katerim te resnice ni treba več razlagati in pridigovati, ker jim jo je življenje v organizacijah že dovolj ad oculos demonstriralo. Pravim, da to nepojmovanje ni bilo pravi vzrok, tudi zaraditega, ker so ti dissidentje pred kratkimi tedni pokazali nasprotno. Šlo se je za sprejem „Prosvetinega“ zastopnika v eksekutivo narodno-radikalnega dijaštva. Pri obravnavanju tozadavnega predloga so tudi naši dissidentje bili z drugimi tovariši edini v vsprejemu te točke! Pomagali so torej še sami dati „Prosveti“ tudi oficijelni znak narodno-radikalnega društva, pričakovati bi bilo od njih, da bodo tudi v posledicah dosledni.

Mesto doslednosti pa so podali „izjavo“, v kateri precizujejo svoje načelno stališče, ki stoji v ostrem nasprotstvu z že omenjenimi dejstvi, ter se opira edino le na umetno razlaganje gesla „Iz naroda za narod“, katero baje preobrača „Slovenija“ v „iz naroda za dijaško frakcijo“. Dobro zasukana beseda včasih pokrije pomanjkanje stvarnosti. Tudi v tem slučaju imamo pred seboj le igro z besedami. Bistvene vsebine pa se dissidenti skrbno ogibljejo. Trajno plodovito moč ima samo organizacija, posebno še na političnem in kulturno-socialnem polju, kjer pojedinec ne pomeni nič, organizacija vse. To tudi naši neodvisneži sami priznavajo, ker ravno raditega snujejo društvo, i. e. organizacijo. To organizacijo jim bo treba okrepiti, sile katere jim bodo na razpolago, se bodo morale konsolidirati, treba bo predvsem moči na znotraj in na zunanaj, trdnega temelja in tesnih vezí, ako računajo na plodonosno delovanje med narodom. Beseda „Iz naroda za dijaško frakcijo“ (organizacijo) bo v istem obsegu, kakor jo danes očitajo „Sloveniji“, veljala tudi zanje, tudi oni bodo delali iz naroda za organizacijo, in potem organizacije za narod — ker drugače sploh ni mogoče. Bilo je torej le pravo pojmovanje organiziranega dela, ako se je „Slovenija“

izrekla proti skupni počitniški organizaciji. Šlo se je za stvar, ne pa za osebe. Vprašanje je bilo: ali naj narodno-radikalno dijaštvo po petih letih dela, skušenj in razvoja smatra še vedno svojo metodo, svoj program kot edino pravi za slovenskega dijaka in naj torej vzdrži svojo organizacijo dosledno enotno; naj li zahteva od svojih članov da krepijo, ako sicer narodna korist tega ne zabranjuje, predvsem svojo organizacijo, t. j. stremijo po tem, da organizacija, struja, evoluirá v svojem bistvu, ki gotovo ni kvantitativnega, temveč kvalitativnega značaja — ali ne? To bistveno vprašanje so smatrali izstopivši člani za osebnosti in odgovorili z gromkim ne. Ako obsoja njihov korak vse narodno-radikalno dijaštvo, ne le njihovi tovariši iz „Slovenije“, nam lahko verjamejo, da v tem oziru osebnosti ne igrajo nikake vloge. Mi nismo tako fanatični, da bi rekali: vse kar je liberelec, je že raditega za nič, vse kar je radikalec, a priori dobro. Narobe, mi prav radi priznamo, da je narodno-radikalna vzgoja vplivala tudi na premnoge tovariše iz liberalnega tabora, vemo, da je tudi med njimi mnogo sposobnih in delavnih moči. In kakor ne zanikujemo, da je v posameznih slučajih skupen nastop narodno-radikalnega in liberalnega dijaštva mogoč, tako odločno odklanjamo trojno enotno organizacijo, ki mora po našem globokem prepričanju vsled notranje disharmonije zgubiti vsako življenjsko silo.

Ce izstopivši tovariši niso tega naziranja, potem je bil njihov izstop iz „Slovenije“ potreben in neizogiben. Naše organizacije ne morejo trpeti elementov, ki negirajo njih življenjske pogoje. Nekaj tovarišev je storilo svoj korak gotovo nepremišljeno — želimo si jih nazaj. V ostalem pa bomo zvesti svojim principom pospešili že dolgo pripravljano ustanovitev gorenjske podružnice „Prosvete“, ne iz nasprotstva napram snujočemu se samostojnemu društvu, pač pa kot zdravo konkurenco našim liberalnim tovarišem, za katere nam bo — če bo sicer njih delo v smislu pravega ljudskega napredka — veljalo geslo: korakajmo ločeno, a udarimo skupno!

FRAN ŠLIBAR:

REFORMA MATURE.

Pri vladni anketi o reformi srednjih šol se je izrekla pretežna večina udeležencev, naj se matura obdrži, toda naj se zahtevam časa primerno reformira, kar je naučni minister obljubil. Prve novice o reformi te zastarele naprave so vsakega razveselile, vsakdo je veliko pričakoval. Že koncem februarja je objavilo naučno ministrstvo izvrševalne naredbe k novim predpisom o zrelostnem izpitu, ki stopijo takoj letos v veljavo. Veliko nepotrebnega balasta se je odpravilo, gotovo, toda tisti, ki so pričakovali popolnoma moderno preosnovno zastarelega sistema zrelostnega izpita, so sedaj precej neprijetno iznenadeni.

Predvsem se odlikujejo novi predpisi po poostrenju pismene mature. Pri pismeni maturi ne sme pisati več kakor 20 do 25 kandidatov v eni

sobi, ki se sme zapustiti le v najnujnejših slučajih. Ravnateljstvo in profesorski zbor odredi lahko še ostrejša „varnostna“ sredstva. Ako skuša kandidat rabiti prepovedane pripomočke (sosedovo nalogo, zapiske i. t. d., slovarji so dovoljeni), se ga takoj odstrani iz sobe in mora dotično nalogo, po okoliščinah tudi vse ostale klavzurne naloge, še enkrat sam pisati. Je-li prestopek še hujši ali ako se ponovi, se kandidat lahko popolnoma izključi od mature.

Na gimnaziji odpade pri pismenem izpitu prestava iz nemščine v latinščino, na realkah iz francoščine v nemščino; na obeh odpade matematična naloga, kar bo večini dijakov gotovo zelo neprijetno, ker je ravno ta pomagala poprej marsikomu, da ni vsled slabega ustmenega uspeha padel. Ravno pri matematiki je treba posebnega poglobljenja v stvar, treba razne načine poskušati in zopet znova začenjati, kar je bilo pri štiriurni pismeni nalogi mogoče; bo li kandidat pri ustmenem izpitu pred komisijo ravnotako nemoteno poskušal in premišljal, je vprašanje.

Dosedaj se je smel rabiti slovar le pri grški nalogi, sedaj je dovoljen tudi pri latinski, na realki pri vseh modernih jezikih. Pri nalogi in nemščine in materinščine se predložijo 3 temata, da izbere kandidat po svoji volji.

Nepovoljni uspehi pismene mature nikakor ne ovirajo nadaljevanja zrelostnega izpita.

Po novi odredbi se pri ustmenem izpitu nikogar ne bo več oprostilo iz kakega predmeta. Dosedaj običajna oprostitev iz zgodovine in fizike je koristila le boljšim učencem, dočim so se morali slabejši in manj nadarjeni „guliti“ na življenje in smrt, kar gotovo ni bilo pravično.

Ustni izpit se bo delal na gimnaziji le iz enega klasičnega jezika, in sicer iz tistega, v katerem je kandidat napravil boljšo nalogo; če sta obe nalogi enaki, odloči kandidat sam, iz katerega jezika hoče delati izpit; le v slučaju, da sta obe nalogi nezadostni, mora maturirati iz latinščine in grščine. Iz klasične literature in takozvanih realij se ne bo več izpraševalo. Na tem slučaju se krasno vidi, da ostane v grščini in latinščini stara praksa; gre se samo za prazno znanje jezika, za gole forme, ne pa za klasično kulturo. Zato se bo v osmi še nadalje, mesto da bi se pridno čitalo Sofokleja in Horaca, mlatila grška in latinska slovnica, da se abiturijenti pripravijo za prestavo pri maturi!

Pri slovenščini in nemščini se bo gledalo, da pozna kandidat novejša pesniška dela in pesnike same, vendar pa se ne bo strogo gledalo na mehanično priučene življenjepisne podatke, kronološki red posameznih del itd. Iz staroslovenščine in srednjevisokonemščine se ne bo več skušalo. Skušnja se bo vršila v obliki pogovora na podlagi kakega mesta iz pesnikovih poezij ali prozaičnih spisov.

Skušnja iz zgodovine in zemljepisja se bo omejila na domovinoznanstvo.

Iluzorična je odredba, da se formalna skušnja iz fizike opusti, ker se med izpitom iz matematike dajejo lahko tudi fizikalne naloge, posebno iz praktičnega življenja.

Vobče se bode pri celem ustnem izpitu gledalo na to, da se vrši v obliki prostega pogovora (kolokvija), da se kandidatu napišejo vprašanja na listek, da se mu da dovolj časa za premišljevanje predloženega vprašanja. Važnost se ima polagati ne toliko na posamezne detajle, mehanično priučeno snov i. t. d., ampak na splošno znanje in duševno obzorje, ki si ga je kandidat pridobil tekom osmih let. Ker se bo šlo le za splošen vtis, odpadejo v zrelostnem spričevalu redi iz posameznih predmetov; označilo se bo edino-le, je-li kandidat zrel ali ne, in ali se mu je zrelost pripoznala z večino glasov, soglasno ali z odliko. Spričevala tudi ne bo več podpisoval cel profesorski zbor, temveč le predsednik izpraševalne komisije, ravnatelj in razrednik.

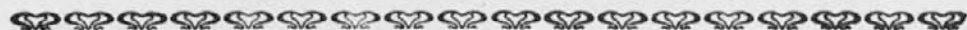
K ustni maturi imajo pristop stariši, nadalje oni činitelji, ki so vzdrževalci ali dobrotniki zavoda in vsi abiturijenti. Ker se želi udeležba vseh profesorjev na zavodu, preneha pouk v ostalih razredih, ako se vsi profesorji udeležujejo zrelostnega izpita.

Odpustilo se bo abiturijente, če le možno, slovesno ob navzočnosti cele izpraševalne komisije.

Popolnoma nova je tudi odredba, da morajo tisti kandidatje, ki so pri prvem izpitu padli, pa nočejo ponavljati osme šole, prinesiti policijsko spričevalo o dobrem vedenju, če se zgledajo k ponovitvi zrelostnega izpita.

Prošenj za drugo ponovitev mature pa ni treba več pošiljati naučnemu ministrstvu, temveč bo odločeval v tem že deželni šolski svet. Zrelostni izpit se more ponoviti le dvakrat.

Veliko izprememb ni torej napačnih; se bodo li obnesle, pokaže čas. Olajšave, ki se pri prvem pogledu kažejo, pri paznejšem razmotrivanju — skopnijo. Veliko izprememb pa je takih, da se jih dijaki pač ne morejo veseliti, zlasti ne krone cele reforme: zvišanja takse. Že sedaj je znašala taksa za javne dijake 12 K, za privatiste 30 K; sedaj pa se je zvišala na 20, oziroma 50 K. Po tem enostavnem receptu menda misli vlada omejiti veliki naval na srednje šole.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Odbor „Adrije“ se je sestavil za drugi tečaj sledeče: predsednik tov. iur. Josip Pučnik, podpredsednik tov. tehn. Janko Mačkovšek, tajnik tov. iur. Ivan Prijatelj, blagajnik tov. med. Fran Tavželj, knjižničar tov. fil. Fran Šlibar, časnikar tov. iur. Anton Dobnik, gospodar tov. med. Ivan Jurečko, namestnika tov. med. Brunon Weixl in tov. iur. Mirko Minatti, preglednika tov. cand. iur. Franjo Lipold in tov. iur. Lev Brunčko.

V izobraževalnem klubu „Adrije“ je predaval tov. Lah: Zeyer-Čech-Vrchlický (v spomin † Svatopluka Čecha); Prometheus-Faust-Brand-Zarathustra; tov. Lotrič (gost): O glavnih nalogah človeške družbe; tov. Kramer: Moderni človek in katoliška cerkev; O socializmu I. — V manjšinskem odseku je referiral tov. Šlibar o uradnem in privatnem ljudskem štetju. Vršila sta se dva debatna večera. — Programatični odsek je imel

dosedaj štiri seje; na prvi se je določil načrt, po katerem se bo delalo; na drugi je podal tov. Pučnik referat o našem stališču napram veri, nakar je sledila debata na dveh sejah. — Odsek za ljudska predavanja je imel eno sejo. Društvo je vodilo s „Svazom česko-slovanskega studentstva“ predpriprave za protestno zborovanje v vprašanju slovanskih univerz, na katerem je govoril v imenu Slovencev tov. Pučnik.

Izobraževalno delo v „Taboru“. Predavali so: tov. tehn. Fischer: O angleškem slovstvu (dvakrat), tov. med. Robič: O gimnastiki (s praktičnimi vajami), tov. fil. Glonar trikrat o raznih umetniških vprašanjih in sicer je podal predavatelj prvič nekaj temeljnih pojmov, drugič je govoril o slovanski in slovenski umetnosti in tretjič je razložil nekaj specialnih vprašanj iz umetnosti. — Debatna večera sta bila dva: o seksualnem in o dvobojnem vprašanju, katera je otvoril tov. iur. Korun. Izobraževalni klub je priredil tudi troje izletov in sicer: v tovarno za stroje v Andritz, v vseučiliško tiskarno „Styria“ in v pivovarno „Puntigam“. — Obisk pri predavanjih in debatnih večerih, ki so bili združeni s čajevimi večeri, je znašal skupno 330, to je 27 na en večer ali 65% vseh v Gradcu bivajočih članov. Pri izletih pa 78; na posamezen izlet odpade torej 26 članov, to je 65%, na vsak način zadovoljive številke.

„Klub slovenskih pravnikov na Dunaju“ je imel pred kratkim svoj drugi redni občni zbor. Iz poročila klubovih odbornikov o delovanju kluba posnemamo sledeče: Jeseni se je udeležila potreba po ustanovitvi pravniškega kluba, ki naj bi izpopolnjeval strokovno izobrazbo slovenskega pravniškega naraščaja, zbiral statistiko pravnikov in za nje določenih mest, da se s sistematičnim delom čuva narodno posest. Skratka: bil naj bi majhno središče, ki na podlagi samopomoči nadomeščaj slovenskim pravnikom ono veliko torišče jurisprudence, po katerem že toliko časa zaman hrepenimo. Opozorili smo svoječasno slovensko javnost, zlasti slovenske pravnike v ožji domovini na to, z uljudno prošnjo, da nas podpira v naših težnjah, bodisi moralno, bodisi gmotno. Vemo sicer, da je primoran slovenski inteligent, kakor pri nobenem drugem narodu, žrtvovati mnogo na oltar borne domovine, zato si nismo mogli mnogo obetati, pričakovali pa nismo, da naše stremljenje ne bo rodilo sploh nikakega odziva. Umevno je torej, da klub, navezan samo nase, ni mogel vršiti svoje naloge v tej meri, kakor bi jo bil sicer. Nabavili smo si že z lastnimi prispevki lepo število strokovnih knjig, priredili več predavanj in diskusij ter počeli pridno s statističnim delom, doseči pa vendar nismo mogli zaželenih uspehov. Ker se klub bliža drugemu tečaju svojega obstoja in želi z uspešnim delom pokazati svojo življenjsko potrebo in pravico, se nam je zdelo potrebno, ponovno blagohotno opozoriti slov. javnost nanj.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Slovanski dijaški shod v Pragi pripravlja „Svaz českoslov. studentstva“ za mesec rožnik kot manifestacijo kulturne enotnosti slovanskega naprednega dijaštva v Avstro-Ogrski. Na shod bodo vabljene vse one dijaške organizacije, ki stojijo na svobodomiselnem stališču kakor ga je preciziral veliki shod 1904. leta. To stališče je m. dr. sosebno precizno izraženo kot protidvobojno ter v zahtevi svobodne šole.

Slovanski dijaški shod bo torej teritorialno omejen na avstro-ogrske Slovane, ker je teh kulturno vprašanje vsled ozke spojitve z narodno-obrambnim vprašanjem posebno, omejen bo pa tudi z ozirom na kulturno naziranje slovanskega dijaštva, ker je le tako mogoče, da se shod izogne

praznim frazam slavofilstva ter ima res praktične uspehe za kulturno vzajemost slovanskega dijaštva.

Tak praktičen uspeh naj bi bil predvsem skupen izvrševalen odbor vsega svobodomiselnega slovanskega dijaštva, ki bi skrbel, da se medsebojni stiki čim bolj utrjujejo (sosebnost po našem dijaškem časopisu) ter bi predvsem vzdrževal shode naprednega slovanskega dijaštva kot redno institucijo.

S to namero se povsem strinjamo ter bomo po svojih močeh tudi sodelovali. Naša praška organizacija „Adrija“ ima svoje zastopnike pri pripravljalnem odboru, ter bo, kakor upamo, slovensko narodno-radikalno dijaštvo, dobro zastopano.

Dijaška razstava v Pragi. Po posredovanju „Svaza českosl. studentstva“ se pripravlja češko dijaštvo, da na posebni razstavi pokaže širši javnosti delo in uspehe svojih organizacij. Vabljeni so tudi druga slovanska akad. društva. V „Adriji“ se je osnovala posebna komisija, ki poskrbi, da zamoremo tudi slovenski dijaki častno nastopiti v dijaški razstavi. Vpoštev pride seveda le narodno-radikalno dijaštvo, ki bo s tabelami, vzornimi knjižnicami, ter s svojo žurnalistiko pokazalo svojo organizacijo, nje življenje in nje uspehe.

Razstava obljublja biti v vsakem oziru prav zanimiva.

Še enkrat „Zveza jugoslovanskih društev“. Na zadnjo našo izjavo glede te zadeve nismo prejeli nikakega odgovora — pač pa nam je na podlagi „pozivov“, ki so svoj čas krožili tudi po slov. časopisu, par starejših prijateljev izrazilo svoje začudenje nad „abstinenco“ narodno-radikalnega dijaštva v Pragi. Primorani smo torej v interesu dobrega imena naše praške organizacije „Adrije“ še enkrat ponoviti izjavo, ki jo danes lahko podkrepimo tudi z dejstvi. „Zveza jugoslovanskih akademskih društev“ ne eksistira in so tozadevni „pozivi“ drzna mistifikacija slovenske javnosti, ki ima edini namen pridobiti za skupno stanovanje nekaj prispevkov, katere bi se bilo pa lahko nabiralo tudi brez fingirane „Zveze“ — odkrito in pošteno. Ne prisvajamo si sodbe o celi zadevi, pač pa si ne moremo kaj, da ne bi sebi v opravičenje navedli odgovora tč. podpredsednika „Ilirije“, g. Lotriča, ki ga nam je dal na naša poizvedovanja o „Zvezi“: „Izjavljam odkrito, da kot podpredsednik „Ilirije“ ne vem ničesar o eksistenci kake „Zveze jugoslovanskih društev“; vem pa, da imamo skupno stanovanje, ki je po mojem mnenju skupno kritje skupne lenobe“. Da „Zveza“ ne obstoja, to je potrdil tudi oficijelno predsednik „Ilirije“ g. Marušič, nadalje načelnik odseka za skupno stanovanje g. Peharec, pa tudi Srb g. Dovidović. Navzlic temu so se zadnji čas pošiljale novice tudi v češko časopisje, ki so govorile dosledno o „Svazu jihoslov. studentstva“!

S takimi fikcijami se jugoslovansko vprašanje ne rešuje niti toliko, kakor v dosedanji „vzajemnosti“.

Vseslovanski dijaški protestni shod v zadevi slovanskih univerz v Pragi 29. aprila se je vršil ob ogromni udeležbi praškega slovanskega dijaštva; shoda se je udeležilo mnogo vseučiliških profesorjev, med drugimi rektor dvorni svetnik Goll, profesor Masaryk, češki agrarni poslanec profesor Velich. V imenu češkega dijaštva je referiral pravnik Galas, za Rusine Hankiewicz. Za Slovence je govoril tov. Pučnik, ter pravnik Lotrič in tov. Lipold. Rektor Goll je pokazal, kako velikansko je neuspeh Slovanov v proračunskem odseku, novi parlament nas je razočaral. Govori o neprijaznem stališču finančnega ministrstva napram šolskim zahtevam. Češko dijaštvo se v resoluciji proglašuje za solidarno z vsem slovanskim dijaštvom in pravi, da se ne bo le postavnih sredstev posluževalo, če vlada noče zadostiti naravnim kulturnim zahtevam češkega naroda. Soglasno se je tudi sprejela slovenska resolucija, v kateri se ogorčeno protestira proti postopanju slov. delegacije, ki si je dala v tako važni zadevi vezati roke. Slov. dijaštvo upa,

da bodo poslanci vsaj pod pritiskom vseslovenske javnosti, katero opozarjati in vnemati za šolsko vprašanje ne bo prenehalo nikdar, izvojevali drugo leto to, kar letos iz lastne volje niso mogli doseči. Pozivlja se jih, da vsaj pri razpravi o srednjem in strokovnem šolstvu zastavijo ves svoj vpliv, da se zadosti našim zahtevam. Slovensko narodno-radikalno dijaštvo se je udeležilo zborovanja polnoštevilno. Z obžalovanjem smo pa konstatirali, da je „Ilirija“ in vse drugo slov. ne narodno-radikalno dijaštvo poslalo na ta shod le tri svoje zastopnike. To je pač skrajna malomarnost in indolentnost. Gospodje so se najbrže pripravljali na svoj sijajni ples — —.

DIJAŠKO-SOCIALNI VESTNIK.

Notarski kandidatje. Pred par leti je nastopila pri notarijatu era, da ni bilo več treba čakati notarskim kandidatom po deset do dvanajst let, da so postali samostojni. Po štiri- do šestletni praksi je postal notarski kandidat tedaj sam svoj gospod. Javnost je storila tedaj svojo dolžnost in opozorila slovenske pravnike na to udobnost. Posledica tega je bila, da so pravniki kar trumoma se zatekli k notarijatu; nekateri so se vpisali celo kot neplačani kandidatje v notarsko listo, samo da je štela doba, drugi pa so se zadovoljili z majhno plačo, kajti gospodje notarji, kateri so prej sami okušali vse sladkosti in bridkosti dvanajstletnega kandidovanja, so izrabili ta naval in niso opozorili svojih naslednikov na nevarne materialne in socialne posledice, katere je moral roditi ta naval. — Javnost pa se tudi ni opozorila, da so vsled tega neznosno poslabšane razmere, in tako se dogaja danes, da so po nekaterih notarskih pisarnah po trije ali še celo po štirje notarski kandidatje, kojih zadnji po statusu bodo morali sedaj čakati zopet po petnajst in mogoče tudi več let, ako hočejo postati samostojni, pri tem se pa zadovoljiti s plačo, katera nikakor ne odgovarja njihovim predštudijam in delu, ki ga opravljajo. Naravna posledica zahtev, katere stavi socialno stališče do njih, je neizogiben bankrot, katerega se morejo rešiti edino s kako srečno ženitvijo. Po nekaterih pisarnah pa nalagajo že celo cenjeni gospodje šefi notarskim kandidatom dela, katera opravljajo drugod uradniki-začetniki. Edino le vsled tega je mogoče, da nekateri kandidatje, ki imajo že po večmesečno prakso za seboj, izstopajo iz notarske službe in se zatekajo tja, kjer imajo boljše šance. Konstatirati pa moramo, da se tega sistema — pisarna polna notarskih kandidatov, uradnikov pa skoraj nič — poslužujejo najbolj oni šefi, ki imajo največje dohodke in ki pri tem pozabljajo kletve, katere so jim uhajale tedaj, ko so sami čakali odrešenja. Seveda se to ne sklada s socialnimi zahtevami, strinja se pa to s polnjenjem žepov. Zato moramo z ogorčenjem čitati po časopisih anonce, v katerih se vabi notarske kandidate kot začetnike v notarske pisarne, četudi vedo ravno šefi sami najbolje, da pred petnajstimi leti ne pridejo do samostojnosti. Ali je mar to osveta za to, da so se sami morali svoje dni prekladati celo večnost po notarskih pisarnah? Opozarjamo naše pravnike na te slabe razmere, ter jih vabimo, naj se informirajo pred odločitvijo za stan o vladajočih razmerah pri „društvu notarskih kandidatov“ (pred. dr. Josip Krevlj) v Ljubljani. Tudi mi smo pripravljeni posredovati.

Kaznovano obrekovanje. Znano je, kako se je zadnji čas zaletavala „politična“ Svoboda v tov. dr. Žerjava, češ, da je ta kot odbornik „Radogoja“ postopal pristransko, od dunajskih njenih pristašev se je celo po drugem časopisu pompozno naznanjala „rešilna akcija“ proti škodljivcu liberalnega dijaštva. Sedaj so gospodje prejeli odgovor: Občni zbor „Radogoja“, v katerem se nahajajo tudi najodličnejši pristaši liberalne stranke, je izvolil tovariša dr. Žerjava znova soglasno za društvenega odbornika ter

mu vrhutega z ozirom na razne napade nezrelih fantov izrekel popolno zaupanje. To zadoščenje za frivolno igranje liberalne mladine s častjo in dobrim imenom privoščimo našemu starejšini, saj je objednem najboljša kazen, ki je mogla doleteti nepremišljeno-zlobne fante.

ŽENSKI VESTNIK.

K slovenskemu ženskemu vprašanju. Ako se danes ozremo po svetu, vidimo, da igra ženstvo veliko ulogo. Če se pa ozremo po svoji ožji domovini, pravzaprav ne najdemo ženstva, ki bi se ga moglo tako upoštevati kakor pri drugih narodih. Pri nas reprezentirajo merodajno ženstvo meščanke pod firmo: „požrtvovalne, rodoljubne narodne dame“. „Rodoljub z dežele“, pa „narodne dame“, to sta lahko predmeta potenciranemu Cankarjevemu sarkazmu.

Glavni predstavitelji ženskega napredka so časniki in organizacije. In koliko je tega pri nas? Imamo sicer „Splošno slovensko žensko društvo“, ki ima res lepa pravila in bogato knjižnico, pa drugega prav malo. Ako pogledamo ženske organizacije drugih narodov, vidimo, da skoro vse dobro uspevajo. Članice hočejo reformirati ženske razmere, prirejajo poučne izlete in same obdelujejo žensko vprašanje z lastnimi predavanji. A pri nas? Društvo ima le malo delavnic članic, in tako je vse delo le bolj zunanje: izlet v Prago, hrvaški in češki tečaj ter nameravana ustanovitev dijaške kuhinje. Kar bi bilo glavno: res žensko feministično delovanje, tega pogrešamo.

Žene drugih narodov predavajo same, napravljajo cele cikle razprav o vseh aktualnih vprašanjih; pri nas se čaka na milost predavateljev. Če bi pa kaka članica kdaj rada kaj povedala, prisede k čajevi čaši in govori večkrat celo v dialektu. Nikakor ne trdim, da ni ta organizacija formalno dobra: točno čitam v časnikih poročila o občnih zborih; vse odbornice hvalijo društveno delovanje; predloga ni treba nobenega, saj je vse v redu; v redu pa ni, da si slovenske žene ne znamo vzgajati ženske samozvesti, da ne pridemo do globokejšega pojmovanja in razmotrivanja ženskega vprašanja, da smatramo žensko organizacijo za zgolj humanitarno ali narodno — ne pa žensko — kulturno. To vse se zrcali v „našem časopisju“. Druge žene izdajajo imenitno urejevane ženske časopise, a v njih rokah so tudi merodajni politični časniki, kakor v Ameriki, Italiji in Angliji. Slovenci pa imamo „Slov. Gospodinja“, reklamni list zvezdne cikorije, ki bodi glasilo slovenske žene! Če bi torej sodili ženski napredek le po časnikih, reči bi morali, da Slovenke nazadujejo; kajti imele so list „Slovenko“, kateremu se „Slov. Gospodinja“ niti primerjati ne more.

Zadnji čas je torej, da začno Slovenke enkrat delati; pa ne samo pri narodnih veselicah, kjer imajo samo lepo priliko, da pokažejo kot „napredne narodnjakinje“ svojo požrtvovalnost, lepoto in toaletu; temveč pričeti je treba s pravim pozitivnim delom in sicer v kulturno-demokratskem smislu.

Menda vendar ne bo ostal toliko obetajoči praški izlet brez uspehov!

VESTNIK ZA LJUDSKO IZOBRAZBO.

Kongres nemških avstrijskih izobraževalnih društev. Na Dunaju se je vršilo te dni pod predsedstvom prof. Jodla zborovanje nemških prosvetnih društev, kojega so se udeležili zastopniki iz posameznih kronovin. Iz poročila posnemamo, da šteje osrednja zveza 22 društev s 94.700 člani. Dunajski „Volksbildungsverein“ (prof. Jodl) šteje sam 13 knjižnic, v katerih se je

izposodilo v preteklem letu 1,664.506 knjig, za časa 21letnega obstanka je izdalo samo to društvo nad jeden milijon kron za ljudsko-prosvetne namene. Od vseh govornikov se je povdarjala važnost javnih ljudskih knjižnic in čitalnic kot najuspešnejšega sredstva za naobrazbo in narodno vzgojo. Zveza je poskrbela in pripravila, da osnuje nad 250 nemških občin v kratkem velike javne knjižnice. Izdal se je oklic za denarne prispevke v svrhu podpore ljudsko-izobraževalnega dela. Povdarjala se je potreba izpopolnitve okrajnih učiteljskih bibliotek kot važnega pripomočka, ki naj služi učiteljstvu za nadaljnjo izobrazbo, da se ne bo čutila taka praznота na predavateljskem polju, da bodo imeli posamezni okoliši zadostno število dobrih domačih predavateljev — učiteljev, ki naj v šoli in v javnem življenju, z besedo in knjigo izpodkopavajo tla „šundliteraturi“, ki je še tako močno razširjena.

Poročalo se je tudi o državni podpori, ki jo dobiva ta zveza in zahtevalo, storiti potrebno, da se dobi še izdatnejša subvencija od države. Predlagalo se je tudi, da se poskrbi za zvezo znižana vožnja za predavatelje.

Povsem zdravi predlogi, ki tudi nam ugajajo. Zahtevamo pa tudi mi zase isto naklonjenost od vlade in pričakujemo, da se naši zastopniki o tem informirajo in da se o priliki, ko glasujejo za vse razne podpore nemškim inštitucijam, vsaj spomnijo, da so na Slovenskem doma.

Izpopolnimo si nepopolne letnike „Kresa“, „Ljubljanskega Zvona“ itd. Pri vsej skromnosti ljudske literature, ki nam je na razpolago pri snovanju knjižnic, občutimo neprijetno pomanjkanje starejših letnikov „Zvona“ dunajskega pa tudi ljubljanskega. Mnogo nepopolnih letnikov in posameznih števk leži v omarah knjižnic po naših društvih in nimajo naravno prav nobenega pomena in nikake vrednosti, dasi bi v popolni obliki pomenili biser ljudskega čtiva. Bilo bi škoda, da se nam ti zvezki poizgubijo, ko si lahko z urejeno zameno posamezna društva izpolnijo nepopolne letnike „Kresa“, „Zvona“, „Dom in Sveta“ itd.

Prosimo torej, da javljajo in natančno naznanijo interesirana društva in posamezni rodoljubi „Prosveti“ v Ljubljano, katere zvezke lahko odstopijo in prepustijo v porabo drugim in katere letnike si želijo sami dopolniti s posameznimi številkami. Upamo, da se pri vestnosti in nekaj požrtvovalnosti voditeljev naših izobraževalnih društev, čitalnic in knjižnic da s to medsebojno zameno posameznih števk potom „Prosvete“ izpopolniti marsikatera knjižnica s knjigami, ki imajo zares nekaj vrednosti. Naše čitatelje, sosebno dijaštvo prosimo, da pregledajo o počitnicah knjižnice domačega kraja v tem oziru; tudi pri privatnikih ležijo marsikje posamezni zapuščeni zvezki.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

„Ljudska galerija.“ V ljubljanski Simon Gregorčičevi knjižnici se je pred kratkim uvedla na videz neznatna sprememba. Par tednov sem se nahajal v njej kartoni z reprodukcijami najboljših umetnin, ki se od časa do časa menjujejo. Obiskovalcu knjižnice, ki čaka na svoje čtivo, ali pa se na svojem mestu oddahne za trenotek od političnih polemik in lokalnih senzacij našega ljubega slovenskega časopisja, obstane oko na živahnih barvah podob, ki mu jih vsiljuje komité mlajših umetnikov s skromno željo, da si jih vsaj ogleda. In v tem leži pomen in važnost „neznatne spremembe“ v naši javni knjižnici, ki so ji po vsej pravici dali ime „ljudske galerije.“ Najvažnejša naloga „ljud. galerije“ je predvsem ta, da skuša trajno a vendar neopaženo ravnati pozornost in fantazijo vsakogar v gotovi smeri stem, da mu nudi dobre reprodukcije umetnin, ne da bi se moral posameznik šele odločiti, da hoče umetniško uživati. „Ljudska galerija“ stavlja njegovi

fantaziji pozitivno lep predmet in jo sili, da se vsaj trenutek pomudi pri njem. To „vsiljevanje“ je trajno in v tem leži pomen: ostanejo (ne pri vsakem sicer) gotovi prijetni umetniški vtisi in spomini, iz njih pa se razvija umetniška potreba. Spopolnjuje se v nas čut lepote do one stopinje, na kateri se vzbudi in vzdržuje želja do trajnega zadoščevanja. To pa nam šele more dati podlago za umetniško razumevanje in za ustvarjanje samostojne umetniške sodbe. Kolikor več je take v posameznem narodu, toliko višje je narod kulturno, in tim uspešnejše je napredovanje ustvarjajoče umetnosti, njen prospeh, njena cenitev. Pri nas se lotimo marsikatero stavbe pri strehi: prirejamo umetniške razstave, ki ostajajo skoraj brez vsakega uspeha: „pred umetnine privede našega inteligenta neprijetna narodna dolžnost“; ravno to pa je vzrok, da sliši naš umetnik sicer par običajnih časniških pohval, v moralnem in gmočnem oziru pa ne pridobi ničesar — tako konča razstava s popolnoma negativnim uspehom. Na ljubljanskem Gradu se pripravlja „umetniška galerija“ — bojim se, da pri tej ne bo zadoščala „narodna požrtvovalnost“ obiskovalcev...

Za mene sledi iz tega, da je predvsem naša dolžnost podpirati in širiti umetniško vzgojo po edino pravem principu ljudske galerije. Radi odvežemo našo starejšo inteligenco od obiska umetniških razstav, ako smatra to za narodno dolžnost in ne za osebno prijetnost in veselje; zavežemo pa jo zato za drugo dolžnost, ki je prava in resna: zasigurati sredstva za umetniško vzgojo mladine, kar je v kulturnem narodu ravno istega pomena, kakor spopolnjevanje umstvene vzgoje!

Komite, ki je osnoval „ljudsko galerijo“ (na čelu mu gg. Jakopič in Lajovic), zasluži priznanje in zahvalo za svoje kulturno delo, katero je moral vrhutega začeti v znamenju samopomoči. Želimo iskreno, da bi mu bilo možno raztegniti svoj delokrog sosebno na naša srednješolska mesta, kjer trpi slovenska mladina absolutno umetniško pomanjkanje.

„Slovenska Matica“ je izdala in razposlala svoje letošnje lepe in prvega slovenskega kulturnega zavoda vredne publikacije. Priznati moramo, da letošnje knjige zaslužio pohvalo ne samo zaradi števila, ampak tudi zaradi vsebine. Toda sodbo o tem prepuščam kritikom in strokovnjakom po poklicu. Mene zanima danes administracija Matice. Kljub temu, da se je število članov povzpelo tako visoko, kakor do zdaj še ne, ima Matica deficit, katerega glavni vzrok tiči v številnosti in velikosti knjig. Letos se je tiskalo premalo iztisov, tako, da pozneje pristopivši člani ne morejo dobiti celotne garniture. V tem oziru, da se preprečijo slične neprilike, naj bi Matica podaljšala rok, do katerega se lahko vpošlje denar. Postavil naj bi se trdno določen termin — recimo 1. oktober —, do katerega bi morali poslati poverjeniki prispevke članov; pozneje došli denar, pa naj bi upravništvo kratkoma zavrnilo. Pri „Družbi sv. Mohorja“ se je ta princip popolnoma obnesel, zakaj bi se pri Matici ne?! Šele po tem terminu naj bi se določilo, koliko iztisov se napravi za prihodnje leto. Točno knjigovodstvo naj bi bila podlaga, ne pa približni račun. Čudno se mi zdi, da je odbor Matice že sedaj določil, koliko knjig naj se natisne za prihodnje leto, ko vendar še ne more vedeti, koliko članov bo Matica imela. Tako hipotetično določevanje lahko privede tudi prihodnjič do neljubega primanjkljaja. — Upravnik Matice bi tudi lahko vedel, da je pošiljanje knjig na Dunaj v „ferialno“ Slovenijo — najbrž tudi v druge kraje — ceneje potom železnice nego potom pošti. Prihranil bi poverjenikom neljubo delo, iztirjavati od članov primeroma zelo visoko poštnino.

Anton Pesek: „Slepa ljubezen“. Ljudska igra s petjem v 5. dejanjih. Slovensko učiteljstvo je začelo z resnim in doslednim delom, katerega cilj je, vzbujati med narodom smisel za važnost dobre vzgoje, upoštevanje šole

in učiteljstva kot pravih in zvestih prijateljev mladine in starišev. Šola in dom, učitelj in stariši morajo delovati vzajemno, v medsebojnem zaupanju in prijateljstvu, ako hočemo narodu boljšo bodočnost. To je danes — žal — še slovenski problem; kdor pa sledi živahnemu gibanju našega učiteljstva, bo z veseljem potrdil, da je zastavilo velik del svojih svežih moči v rešitev tega problema. „Domače ognjišče“ in mnogoštevilni „roditeljski sestanki“ so nam porok, da se bližamo tudi v tem oziru boljši bodočnosti. Mnogo prijateljev vzajemnemu delovanju šole in doma bo nedvomno pridobila tudi ljudska igra na polju učiteljskega narodno-socialnega dela zaslužnega nadučitelja A. Peska. „Kdor šolo zaničuje, sam sebi škoduje“; „Dom in šola, stariši in učitelji bi morali vzajemno delovati v blagor otrok“ — bi lahko postavili tej knjigi za moto. Tako tedenciozna igra pa ima vendar toliko vrlin, da je vredna priti na repetoar naših domačih odrov. — Tudi slovensko dijaštvo lahko pomaga slovenskemu učiteljstvu v njegovem boju za vzgojo mladine. Razširja naj „Domače ognjišče“ in skrbi naj, da se Peskova igra udomači na naših odrih.

Znanstvena knjižnica. Prospekti za to naše novo podjetje so razposlani; v aprilu izide prvi zvezek na štirih polah za ceno 72 v. Celo delo bo stalo le 4 K 20 v ter bo skoraj dve kroni ceneje kakor češki izvirnik. Ceno smo nastavili skrajno nizko, da omogočimo vsakemu nabavo tega velezanimivega znanstvenega dela, prevzeli pa smo stem velik riziko deficita, ako se slovenska inteligenca ne odzove v primernem številu. Vse naše prijatelje prosimo, da nam po svojih močeh pomagajo; njih agitacija bo veljala dobri in koristni stvari, zato naj smatra vsak za svojo častno dolžnost, da priporoča prvo delo znanstvene knjižnice, Drtinovo knjigo: Razvoj mišljenja evropskega ljudstva, svojim prijateljem in znancem, našim čitalnicam in drugim društvom, ki imajo privatne ali javne knjižnice, zlasti naj bi ne bilo nobenega dijaka, ki bi ne bil naročnik. Vpošljite nam naslove onih, ki se za stvar interesirajo, da jim postrežemo s prospektom. Od uspeha prvega izdanja je odvisen nadaljnji obstoj našega kulturnega podjetja.

Književna izdanja „Društva hrvat. profesorjev“. Prva knjiga „Hrvatski pripovedjači“, katero so v zadnji številki naznačili in priporočali, je, kakor nam poroča „Društvo hrvatskih profesorjev“, povsem razprodana.

„Naši zapiski“ so prenehali izhajati — edina napredna socialno-politična revija na Slovenskem. In to v času, ko se pripravljamo na skorajšnjo ustanovitev slovenske univerze . . .

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Gospod Anton Strižič, Zagreb. Jako hvaležen bi Vam bil, da mi o stvari, o kateri ste mi za listek na kratko poročali, sestavite informativen članek. Naznanite mi prosim svoj novi naslov, da Vam lahko pišem. — Tovariš I. P.: Tvoj članek prihodnjič. — Tovariše sotrudnike lista prosim, da mi vpošljejo gradivo vsaj do 20. vsakega meseca.

Priloga „Omladini“

št. 1.

QUIDAM:

NAŠE DIJAŠTVO IN JUGOSLOVANSKA IDEJA.

Tovariš iz Bosne mi je pravil o Hrvatih in Srbih, jaz pa sem mu orisal Slovence. Pred nama je bila „Jugoslavija“, a ko sva se spomnila njene vzajemnosti, sva se smejala.

Mi sanjamo o nekem skupnem fantomu, obenem pa silimo narazen; ne čutimo se kot enota, ker smo si popolnoma tuji. Brez tega čuta pa je vsaka vzajemnost nemogoča, bratska ljubezen po vzoru ruskih slovanofilov mora naleteti le na odpor.

Komur ni naša kulturna in gospodarska vzajemnost le prazna fraza, ta bo vedel, kje se mora začeti z delom. Najnavadnejša logika nam pravi, da je treba za to najprej popolnoma drugih ljudi, vsaj druge inteligence, takšne, da bo imela smisla za skupne cilje. Začeti se mora torej pri mladini, pri vzgoji. Zato lahko smatramo ravno dijaštvo za prvi faktor, ki mora storiti v tem oziru svojo dolžnost. Dve nalogi nas čakata: moramo se medsebojno spoznati, treba je nadalje, da omejimo medsebojne prepire le na one stvari, kjer so res utemeljeni. Zgodovina je velesila, človek živi rad v strasteh, v katerih je vzrasel. Ves naš provincializem se mi zdi preostanek iz one dobe, ko so ljudje napadali s kamenjem mirnega tujca, ki je prišel po cesti. — Vse to bi odpadlo, ako bi se mogli vprašati pred vsakim bojem, naj nam je prišel še tako v kri in meso, s treznim: zakaj?

Namenil sem se podati le nekaj konkretnih predlogov, kako bi mogli delovati že srednješolci v načrtani smeri.

Velikokrat se nam je že priporočalo čitanje. Jaz bi mislil, da bi se morali tukaj poleg literature ozirati intenzivneje tudi na časopisje. Res ni prav, če črpamo vse svoje znanje le iz dnevnih novin, toda krajevnih razmer in sploh življenja narodovega pa ne spoznamo nikjer tako dobro kot iz novin. Kjer imajo dijaki priliko — in ponekod jo imajo — tam naj torej segajo tudi po hrvatskem časopisju. Našli bodo morda drugje drugačnih razmer kot doma, in to jih bo navajalo h kritiki. V tem pa tiči bistvo življenja in napredka. — Seveda, veliko boljše bi bilo, ako bi mogli pripraviti naše dijaštvo do tega, da bi medsebojno bolj občevali. Ni treba, da bi morala tudi za nas eksistirati Kolpa. Tukaj vidimo dve poti.

Prvič naj bi se več potovalo. O tem imamo mi popolnoma napačne nazore, mi smatramo potovanje le za šport, ne pa za eminenten del dijakove izobrazbe. Zdaj bomo imeli lepo priliko v počitniški zvezi potovati tako, da spoznamo deželo in ljudi. Ako jo raztegnemo tudi na Hrvatsko, potem naj ne zamudi nobeden ugodne prilike seznaniti se z našimi hrvatskimi tovariši, seznaniti se tako bolj natančno z ondrotnimi razmerami. Rad verjamem, da je veliko prijetneje potovati z železnico kot peš, toda menda se pri komoditeti ne bodo nehavali vsi principi. — Še en način je, kako bi prišli v tesnejšo dotiko med seboj. Bile bi to študije na hrvatskih zavodih. Imeli smo dosedaj navado, da smo pošiljali tja le dijake, ki so iskali krajev, kjer se cedita mleko in med. Kot take so si predstavljali hrvatske gimnazije, ki so že tam nekje blizu jutrove dežele. Sledilo je seveda vedno le razočaranje, a ekspedicija jim je navadno le koristila. Prišli so čisto med drug element, na drugačne učne zavode in naučili so se — misliti. Ravno na njih imamo sedaj jasen vzgled, koliko človek s tako „selitvijo“ pridobi na splošnem znanju. Govorim tukaj na podlagi empirije.

Res pa je, da postane v šolskih predmetih to lahko za dijaka usodopolno. Zato naj bi šli na druge gimnazije le boljši učenci, ki bi zdelovali tudi drugje z lahkoto. Za nas bi bilo zlasti ugodno mesto na hrvatskem ozemlju — Sušak. Gimnazija je tam v marsičem modernejša od naših, hrvatski profesorji pa so, kar se tiče jezika, spočetka tudi zelo obzirni. Zato sprememba gimnazije ne prinaša posebnih težkoč, pridobitve pa bi bile velike. Želeti bi bilo, da bi se začelo s to akcijo vstrajneje in Sušak naj bi postal — most med slovenskim in hrvatskim dijaštvom.

A. F.:

VEČ LITERARNE IZOBRAZBE.

Slišal sem nekoč, da se dobe med našimi dijaki ljudje, ki študirajo slovensko moderno slovstvo iz Schwentnerjeve reklamne knjižice; tam si zapomnijo ime pisatelja in knjig, ki jih je izdal, poleg tega pa se še nauče na pamet tisto „kritiko“, ki sledi vsaki knjigi in ki je citirana od bogvekod. Ravno ti ljudje baje zelo radi govore o slovstvu in z veliko spretnostjo ponavljajo naučene besede... Stvar je mogoče malo pretirana, toda veliko resničnega leži v tem primeru.

Zlasti na literarnem polju se slovenski dijaki le preveč zadovoljujemo z onim suhim gradivom, ki nam ga podaja v šoli kratka literarna zgodovina, dobe se tovariši, ki poznajo Stritarja, Tavčarja — da ne govorim o naših modernih pesnikih in pisateljih — zgolj iz Čitanke za 7. in 8. razred, znajo prav dobro njih životopis, preberejo tudi to ali ono stvar, ki jo zahteva šola — in dobijo dobre rede — —

Živimo res v času realnosti in ni čuda, da spada doba dijaških literarnih krožkov, kjer se je deklamovalo, pesnikovalo in pisateljevalo, med romantične spomine slovenskega dijaškega življenja.

Danes hodi slovensko dijaštvo druga pota in mesto občutljivih pesniških duš si želi trdnih in moških značajev v boju za svojo in narodovo bodočnost. Toda zdi se mi, da smo šli glede naše literarne izobrazbe vendar le pre-daleč. Ne žalujem po nekdanjih literarnih sestankih, pač pa sem mnenja, da pojedincu nikakor ne gre zanemarjati lastne literarne vzgoje.

Na naših srednješolskih, takozvanih slovenskih zavodih so odmerjene slovenščini dve do tri ure na teden. V tem pičlem času nam šola ne more nuditi več, kakor nam pač nudi s svojo suhoparno literarno zgodovino. Ne zavračajmo torej tukaj nanjo glavne krivde, temveč smatrajmo ono, kar se nam v šoli poda, za nekako ogrodje, katero moramo sami napolniti vsebino duševnih zakladov naših pesnikov in pisateljev.

Pravim moramo in dostavljam moramo vsi. Naše znanje se danes bolj kot kedaj specializira. Jeden je vnet in temeljit matematik, drugi prirodoslovec, tretji ima svoje posebno veselje nad dosledno logiko slovnice klasičnih jezikov; mnogo izmed nas jih je, ki delujejo in proučavajo narodno delo, se zanimajo za socialne razmere itd. itd. ter dosežejo na teh poljih dokajšnjo stopinjo temeljitosti. Od njih ne zahtevam temeljitosti tudi na literarnem polju; one namreč, ki se poglablje v literarne probleme in v podrobnosti literarne zgodovine. Toda popolnoma napačno ravnaajo, ako si hotê zapirajo vir najlepšega čustvenega uživanja — ki jim ga nudi slovstvo. Literatura je ena najmočnejših, vedno znova zelenečih vej na debelu svetovne kulture. In zato mora biti človek kot matematik, zgodovinar itd. sicer učenjak, ni pa v resnici izobražen, kulturnen človek, ako ne pozna literature, ne podvrže svojega srca, čustva, vplivu največjih in najbolj globokih duhov predvsem svojega naroda, pa tudi duševnih velikanov kulturnega sveta sploh.

V tem oziru imamo slovenski dijaki dovolj popraviti. Ogorčeno bi se sicer še začudili, ko bi nam povedal tovariš, da Prešerna ne pozna, toda jako mila je že naša sodba o tistih, ki še niso čitali Zupančiča, Cankarja, Meška. In čudno se nam že skoraj zdi, ako vidimo tovariša, ki prebere Goetheja, Schillerja, Shakespearea, Byrona, Puškina, da o moderni „inozemski“ literaturi posebej o slovanski niti ne govorim.

Meniteli, da je temu vzrok pomanjkanje časa, preobloženje s šolskim delom? Nikakor; tudi pri najnapornejšem delu si smemo in moramo ohraniti urico za duševno čustveno uživanje. Pripisujmo krivdo lastni komodnosti in lenobi, ki nas oropa najlepših ur mladostnih let in stremimo po izboljšanju v svojem lastnem interesu. V naših malih mestecih in pri že tolikrat ožigosani uredbi naših srednješolskih knjižnic smo navezani na samopomoč. Nekdanji literarni krožki naj zopet vstanejo v novi obliki — tovariši enega zavoda ali enega razreda združimo svoje gmotne moči v nabavo znamenitih literarnih del, opozarjajmo se na njih lepote, vspodbujajmo se medsebojno, da premagamo duševno komodnost, ki nam zapira najčistejše vire človeške kulture!

DEVO:

GORIŠKA REALKA.

Zadnjič se je veliko govorilo in pisalo o poslovenjenju srednješolskih zavodov na Slovenkem. Rezultati baš ne odgovarjajo najskromnejšemu pričakovanju. Zlasti zanimivo pa je, da se pri srednješolskem vprašanju upošteva le gimnazije, na realke se pa skoraj ne misli. Kako važna pa je tudi ta stran slovenskega srednješolskega vprašanja, naj pokaže narodnostna statistika goriških realcev iz nekaterih let:

Leto	Lahov	Slovencev	Nemcev
1870	113	46	28
1872	120	51	40
1876	214	33	31
1881	139	28	26
1885	142	30	42
1886	125	27	46
1887	125	29	44
1888	129	35	49
1889	129	41	46
1890	122	55	39
1893	187	46	43
1906	224	113	46
1907	234	129	55

Tu moramo opomniti, da sem izpustil tistih par odstotkov dijakov drugih narodnostij (navadno Hrvatov).

Na prvi pogled se mora vsakdo začuditi, da je pohajalo realko do leta 1890. razmeroma zelo malo Slovencev. Ta nedostatek pa je na Slovenskem splošen in to je jeden vzrokov, da Slovenci nimamo še lastne industrije.

Najžalostneje izgledajo številke iz leta 1876. Na Goriškem je $\frac{2}{3}$ vseh prebivalcev Slovencev, ki so poslali ono leto 33 dečkov v realko, $\frac{1}{3}$ Lahov pa je poslala šest do sedemkrat toliko dečkov! V primeri z našim številom je bilo tega leta naravnost gorostasno število nemških dijakov; Nemcev pa je v vsej deželi le par tisoč! — Šele po letu 1890. se je jelo obračati na bolje in letos je na zavodu celo 164 Slovencev, torej se je zvišalo število dijakov od lani za 35! Vsekakor razveseljivo dejstvo!

Tu moram pripomniti, da nekaj let sem zahaja mnogo Goričanov v realke, dočim tega v drugih deželah ni opazati, najhuje pa je stvar na Štajerskem: Lani je bilo razmerje gimnazijcev in realcev v Ljubljani 826:285, v Mariboru 318:11, v Gorici pa 262:129.

Težko bi bilo določiti vzroke, zakaj je bilo v letih 1870—1883 na zavodu več Slovencev kot Nemcev, potem pa naenkrat do leta 1889. zopet več Nemcev. Jeden vzrokov je tudi tedanji ravnatelj. Do leta 1901. je bilo

na tem zavodu šest ravnateljjev: prvi ravnatelj je bil Villicus 1861—68, Gatti 1869—71, Diak 1872—73, 1874 zopet Gatti, Schreiber 1875—901. Ko je nastopil Schreiber službo, se je jelo vidno krčiti število slov. realcev. Da je vladal na zavodu pod tem ravnateljem res „pravi“ nemški duh, evo dokaza: pod prejšnjimi ravnatelji so pisali profesorji pogosto v šolska izvestja članke v deželni jezikih; ko je došel pa Schreiber, je ta navada koj izginila. Dalje: v statistiki materinskega jezika dijakov je bil pod prejšnjimi ravnatelji najprej označeni: italijanski, potem slovenski in najzadnje nemški jezik, kar je tu v Gorici edino pravo; a Schreiber je koj vse reformiral in nemški jezik je došel na prvo mesto, slovenski na zadnje! Pod drugimi ravnatelji je bilo na zavodu nastavljenih mnogo slovenskih in laških profesorjev; a potem se je stvar korenito izpremenila; zlasti Lahi so v tem oziru zelo potrpežljivi! Tako sta bila lani na zavodu dva italijanska profesorja, nemških pa 11!

Naši državni poslanci naj bi se vendar enkrat že zavzeli za ustanovitev italijanskih in slovenskih paralelk na realki! Kajti kar se tiče gimnazije, bi se težko kedaj kaj doseglo. Goriški nadškof misli namreč ustanoviti — po vzoru ljubljanskega škofa — gimnazijski zavod, v kojem se bo poučevalo v nižjih razredih v laškem, oziroma slov. jeziku, a višja gimnazija bi bila nemška.

Da je res zadnji čas, da zahtevajo naši goriški slovenski državni poslanci skupno z italijanskimi od vlade ustanovitev slovenske in laške realke, naj pripomnim sledeče: na zavodu je 240 Lahov, 164 Slovencev in 57 Nemcev! Lahi začnejo v kratkem resno akcijo, seveda za laško realko; to tudi lahko dosežejo, ker so jim dani vsi predpogoji za ustanovitev laške realke. A mi Slovenci bomo toliko časa čakali, da bodo Lahi imeli svojo šolo in da bode število nemških realcev zrastle na — 70! Potem smo izgubljeni. Kajti vlada bi ne hotela na noben način, da bi hodilo 70 Nemcev v kak drugojezični zavod, tako da bodo Lahi imeli svojo šolo, a slovenska deca bo lepo zahajala z nemško v — nemško realko. Na delo, dokler je čas!

LISTEK.

Srednješolsko vprašanje v proračunskem odseku. Novoizvoljene slov. poslance smo svoj čas kot dijaško glasilo prosili v imenu slovenske mladine, naj si stavijo kot eno kardinalnih točk svojega delovanja v novem parlamentu brezobziren boj za slovensko šolstvo — od univerze pa do ljudske šole. Opozarjamo danes iznova na važnost tega vprašanja in to v trenutku, ki je prav važen — za malo dnij se bo obravnavalo v proračunskem odseku srednješolsko poglavje. Vemo, da nam ni treba iznova povdarjati važnosti slovenske srednje šole. Opozarjamo le na naravnost neznosne razmere, ki so baš v zadnjem času rodile na dveh zavodih štrajk slovenskih dijakov. Opozarjamo na dejstvo, da je imela otvoritev „slovenske“ gimnazije v Ljubljani — za tako naj bi vsaj smatrali II. gimnazijo — dvojezičen značaj, da, bolj nemški ko slovenski. Zavodi, ki se pravi, da so slovenski, so

slovenski le v toliko, da jih obiskujejo le slovenski dijaki — poduk v najvažnejših predmetih je nemški, povsod, kjer naj bi se pokazalo, da je zavod slovenski — nas dvojezičnost, z nemščino na prvem mestu, preseneti. In še takih, le na videz slovenskih zavodov, imamo le četvero in to na Kranjskem. Na Štajerskem imamo nemško-slovenske spodnje gimnazijske razrede — sloveča slovenska gimnazija v Celju! — in nemško-slovenske paralelke v nižjih razredih na mariborski gimnaziji. Na Goriškem in povsod drugod po slovenskih deželah so vsi zavodi nemški.

Kaj zahtevamo, smo že tolikrat povedali, da bi me bilo skoro sram, ko bi ob tej priliki — pred tozadevno razpravo v proračunskem odseku — morali svojim poslancem še enkrat to razlagati.

Celjska gimnazija. Zadnje dni se je vršila na Dunaju konferenca štajerskih politikov z ministrskim predsednikom Beckom v zadevi celjske gimnazije. Zahtevo Slovencev, da naj se celjski zavod razširi v popolno slovensko višjo gimnazijo, je minister enostavno odklonil, ker bi Nemci s tako rešitvijo ne bili zadovoljni. Kadar se gre za slovensko šolstvo, tedaj se prelevi kulturna zahteva v politično kravo, katero si moramo Slovenci kupiti od Nemca po milostnem posredovanju in mešetarjenju visoke vlade. Tako se nas žali dvakrat, umetno in z vsemi silami se nam zabranjuje kulturni razvoj, in če pridemo z zahtevo po vseučilišču, se nam pomilovalno očita: kaj bote, dragi, saj še srednjih šol nimate. Tako bagatelizovanje življenjskih vprašanj slovenskega naroda bi moralo gnati vse slovenske zastopnike v najostrejšo opozicijo proti vladi, katera si upa neposredno pred obravnavo srednješolskega poglavja v proračunskem odseku briskirati delegate celega naroda na tak način! Tako postaja vprašanje celjske gimnazije pravi omen za uspeh slovenske delegacije pri obravnavi „srednješolstva“ v budgetnem odseku. Quousque tandem?!

Kranjski deželni zbor je sklenil soglasno ustanovitev slovenske dvozredne trgovske šole v Ljubljani. Upamo, da se sklep kmalu realizira.

Iz neke srednje šole. „Uspehi narodno-radikalne struje med slovenskim dijaštvom so očitvidni — ni čuda, da postajajo klerikalci čim pozornejši, ker dobro uvidevajo, da jim ne zastavljamo praznih fraz in da ne iščemo uspehov v „sovraštvu do vere in farjev“ ampak, da hočemo krepiti svobodni duševni razvoj mladega slovenskega inteligenta s pozitivnim delom. Zbirajo svoje moči, da uvedejo uspešno protiakcijo, v Slovenčevih uvodnikih in v „Zori“, rabijo vsa dopustna in nedopustna sredstva dol do najpodlejše denunciacije, ustanavljajo posebno „apologetično“ glasilo „Mladost“, ki seveda ne bo branila vere temveč razširjala klerikalizem ter ga branila pred napadi pameti in razuma. Tega mi ne smemo mirno prezreti. Vspriči tega dejstva se mora dvigniti naše veselje do napredovanja in podvojiti moramo silo svojega dela. Prepričani smo, da bo navzlic vsem zaprekam naša struja napredovala, naša ideja se poglobljala. Zbrati pa moramo vse svoje moči sosebno okoli naše „Omladine“, ki nam mora biti voditeljica — ostati moramo v neprestanem duševnem stiku z našim listom, kateremu moramo pridobiti čim več prijateljev in naročnikov. Vsakega narodnega radikalca častna dolžnost je agitacija za naš list: nanj naj opozarja svoje tovariše, priporoča naj ga starejšim prijateljem mladine — čim večji bode krog gmotnih podpornikov tim ožji in obširnejši objednem bode stik „Omladine“ z njenimi prijatelji. V tesnem združenju z našim listom se nam ni bati klerikalnega lova na mladino....“

To pismo vsem tt. v uvaževanje. Ob začetku novega letnika krepko in vstrajno na delo!

„Slovenska Matica“ in dijaštvo. Dijaški naročniki smo doživeli letos veliko razočaranje — veselili smo se Matičnih knjig, ki so baš letos res

veselja vredne, toda navzlic temu, da smo pošteno plačali svojo naročnino — knjig nismo prejeli. Natisnilo se je premalo izvodov, knjige so pošle in za slabo kalkulacijo Matične administracije trpi študent — ker je dal le 2 K! Zdi se nam da igramo dijaki-naročniki pri Matici nehvaležno ulogo „Lückenbüsserjev“, to se pravi, na knjige smemo upati le tedaj, ako jih preostaja; ne ozira se pa na nas tedaj, ko se določa število iztisov. To postopanje je nepravilno že raditega, ker imamo dijaki kot naročniki ravno iste pravice do Matičnih književnih izdanj, kakor društveniki. Razlika med naročniki in društveniki se ne sme upoštevati pri društvenih publikacijah, ampak je bistvena le z ozirom na društveno življenje našega kulturnega zavoda. Letošnje razočaranje pa bode med dijaštvom zopet otežkočilo agitacijo za „Slovensko Matico“. In te bi bilo še prav veliko potreba. Treba bi bilo, da se srednješolci zavedamo, da je sosebeno onim iz višjih razredov častna dolžnost pridobiti vsakoletne publikacije našega skoraj edinega znanstvenega zavoda. S tem si polagoma temelj lastni znanstveni biblioteki, za katero mora pač vsak izobražen človek, vkolikor mu to dopuščajo sredstva, kar najbolj skrbeti. In znesek 2 K na leto tudi najubožnejšemu dijaku ni prevelik. Navzlic temu pa nam kaže kratka statistika letošnjih dijakov-naročnikov, da bo tukaj treba malo več zanimanja! Le eno vzorno srednješolsko mesto imamo v tem oziru, to je Maribor, kjer znaša število dijakov-naročnikov ravno 100! Kako daleč za njim je Ljubljana s svojimi štirimi dijaki!! Celovec, kjer se nahaja le mala peščica slovenskih dijakov, ima le za enega manj — 3. Kranj ima 25, Trst 30, Novomesto 39 dijakov-naročnikov. Pohvalo zasluži tudi Gorica, kjer šteje 31 dijakov-naročnikov in, kar je predvsem lepo, 53 dijakinj-naročnic — bela Ljubljana s svojimi ženskimi zavodi pa niti ene! Najžalostnejšo ulogo igra Celje, kjer ni niti enega dijaka-naročnika „Slovenske Matice“, med tem ko ima celo Beljak dva. Tudi Koperski tovariši niso letos žrtvovali za slovensko znanstveno dušno hrano niti 2 K! Tukaj se nam bo treba dobro poboljšati; posnemajmo Mariborske tovariše!

V času osamosvojitve slovenskega naroda so blagoslavljali v Ljubljani takozvano slovensko gimnazijo. Iste dni pa je po dolgem premišljevanju našel ravnatelj tega slovenskega zavoda potom filologičnih eksperimentov, da je beseda Živio hrvaška, torej za slovenski zavod nedopustna, primerna in lepa pa je beseda „Slava“, sosebeno v trenutkih patriotične navdušenosti. Isto uro pa je slovenska mladina pokazala svojemu vzgojitelju, kako se naj vzgaja — osmošolec je v svojem govoru povedal to, kar naj bi bil ravnatelj povedal, in 10—18letni fantje so pokazali staremu možu, kaj pomeni beseda „mož jeklen“ . . .

Človek pa ne ve, bi li besnel ali se jokal nad komedijo „slovenske“ gimnazije 19. sušca 1908.

Slovensko vseučiliško vprašanje. V imenu slovenskih klerikalnih poslancev in v soglasju z ostalimi slovenskimi poslanci je stavil dr. Korošec v proračunskem odseku sledečo resolucijo: „Z rastočimi duševnim in gospodarskim razvojem posameznih narodov v državi je v najožji zvezi znanstvena izomika na podlagi domače kulture in narodnega jezika. Zato se naroča c. kr. vladi, da skrbno in nepristransko preiskuje predpogoje za ustanovitev novih univerz in fakultet in stori za ta učilišča vse potrebne priprave. Pri ustanavljanju novih univerz in fakultet pa naj se ozira na to, da se jim zagotovi uspešen, miren razvoj, ki bo omogočil in pospešil duševno in нравno kulturo svojega naroda.“

Z dr. Koroščevo resolucijo, ki se niti z besedico ne dotakne naše striktno zahteve po vseučilišču in vlade ne veže sploh na nobeno stran, izpolniti le trohico naših starih kulturnih teženj, je dobilo naše tako živo stremljenje

za kulturni napredek pečat političnega manevra in neodkritosrčnosti ter je pokopana s tem resnost naših kulturnih teženj v očeh vsakega človeka.

Prišli smo torej po polstoletnem boju z našo „Alma mater“ danes tako daleč, da nimamo od vlade niti lastne univerze zasigurate vsaj z besedico, niti nam ni vlada poskrbela za neoviran razvoj na graškem in dunajskem vseučilišču, kamor pohaja slovensko dijaštvo, in smo tam odvisni dan na dan od burševske milosti, niti se slovenska delegacija sama ne poteguje za te naše najvitalnejše interese in potrebe. Spričo teh kričecih in obupnih razmer slovensko dijaštvo, ki je sedaj izgubilo tudi to zadnjo svojo zaslombo, katero je imelo v slovenski delegaciji v boju za lastno vseučilišče, od danes naprej ne prihaja več z argumenti in manifestacijami, danes in od sedaj naprej bodo govorila čustva v našem boju, katerega smo pripravljeni izvajati z največjimi žrtvami. Stem stopamo v novo fazo boja za naš najvišji kulturni institut, slovensko vseučilišče.

Slovensko dijaštvo ne odstopi nikdar, četudi se najde osamljenega v tem velikem boju, od zahteve po celotnem vseučilišču in takojšnji ustanovitvi pravniške fakultete ter smatra za svojo najsvetejšo narodno dolžnost spraviti naše vseučiliško vprašanje zopet čimprej v aktualni stadij.

Navdušenje in ljubezen za kulturni in duševni napredek našega ljudstva nas bode storilo brezobzirne, složne in vstrajne v boju za končno rešitev našega vseučiliškega vprašanja kot paladija naše boljše bodočnosti.

Srednješolske knjižnice. Kaj radi naglašajo odločujoči faktorji, da jim je vzgoja in prava izobrazba naše mladine prva in glavna skrb. Seveda to le naglašajo, da bi pokazali dejansko, se jim zdi morda že preprozaično. Kaj ne gospoda, je pač lažje le govoriti v blestečih frazah, kakor pa misli in sklepe realizirati?

Jasno se kaže ta velika skrb za izobrazbo mladine pri gimnazijskih knjižnicah. Od vseh strani prihajajo pritožbe, da so knjižnice sploh pod vsako kritiko. Deloma jih urejujejo klerikalni fanatiki, ki že poskrbe, da ne zaide v knjižniške predale kak moderen „pohujšljivec“. Nekatere gimnazijske knjižnice pa vodijo celo nemškonacionalni profesorji, ki tudi niso tako neumni, da bi spopolnili slov. knjižnico. In taki profesorji so pri izposojevanju knjig celo predrzno surovi. Ne odloči dijak, ampak on, katero knjigo naj si učenec izposodi. In slovenski profesorji na takih zavodih žive v mamljivi brezdelici in brezbržnosti.

Veliko se je že govorilo in pisalo o izboljšanju knjižnic, zlasti slovenskih, a „odločujoči“ se ne ganejo. Dijak hrepeni po izobrazbi, v prostih urah bi rad segel po lepi, poučni knjigi, a je dostikrat nima. Šola mu jih ne da, javne knjižnice obiskati mu prepoveduje disciplinarni red. Torej nikako čudo, ako gre dijak iz dolgega časa v gostilno in tam kvari duševne in telesne moči. Tovariši, vam moremo dati le en svet: zahajajte namenoma polnoštevilno v knjižnice, zahtevajte novejšo, moderne knjige, morda tako gospode moralno prisilite, da izboljšajo knjižnice sebi in mladini v korist!

Kaka naj bo knjižnica in nje upravitelj, naj služi kot vzgled slovenska knjižnica l. državne ljubljanske gimnazije.

Svobodomiselnost ali tempora mutantur. Na prvi državni gimnaziji je sklenil učiteljski zbor prepovedati dijakom čitanje in naročanje dijaških listov „Omladine“, ranjke „Svobode“ in „Zore“, ter „Svobodne Misli“. Predlog je stavil in utemeljeval suplent Sever, bivši predsednik svobodomiselnega akad. društva „Save“ na Dunaju. Govori se, da bo v kratkem razpisanih par profesorskih mest na Kranjskem. . . .

strankarstvu, je odstopil odbor in izstopil (razven enega odbornika) iz društva, ki šteje danes celih 8 (osem) članov. Gospodje so sedaj med seboj.

Pravniški naknadni izpit, ki ga morajo polagati istrski in dalmatinski Hrvati, ki so dovršili zagrebško univerzo, na Dunaju, ako hočejo v avstrijsko državno službo, je po poročilu dubrovačke „Crv. Hrvatske“ (18. III. 08.) jako strog. Pripisuje se to pritisku zunanjega ministrstva, ki nastopa proti tistim Hrvatim, ki tiščijo raje v Zagreb nego na Dunaj. Dopisnik pristavlja: „da je komisija štreberska nije čudo, jer su joj članovi Slovenci!“ Tako sumarično sumničenje zavračamo; neglede na to, da tudi mi obsojamo tako štreberstvo pri izpitnih komisijah sosebno, če so res Slovenci člani.

Klasičen primer klerikalnega denunciantstva. Tovarišem srednješolcem je le predobro znana „kontrola“, ki jo vršijo gospodje profesorji veronauka s pomočjo klerikalnih dijakov nad njimi. Pred temi špiceljni ni varna najnedolžnejša beseda, ki pride iz ust naprednega dijaka, pred krivim tolmačenjem, ni varen nobeden pogovor, da ga ne bi za dušni blagor svojih tovarišev vneti denuncianti zanesli na ušesa „poklicanih faktorjev“. To denunciantstvo vzgaja med slovenskim dijaštvom naravnost volunske značaje, katerim je zalezovanje in denunciranje postala obrt, ki jo izvršujejo — če ni drugega materiala — celo na ljudsko-šolskih otrocih. Da je to žalostna resnica, posnemamo iz celjskega „Nar. Lista“ 27. februarja 1908, ki poroča to-le, skoraj neverjetno, toda dokazano dejstvo:

Dne 14. t. m. je katehet ljudske šole šolskih sester v Celju pater kapucin L. R. (znan od pridige o opici!) v šolski sobi pred vsemi učenkami 7. razreda izjavil, da je dobil o nekaterih dekletih pismo, v katerem se mu o dekletih nekaj tacega poroča, da ga je sram povedati, zlasti da se nahajajo med učenkami „liberalke“. Dve šolski deklici in sicer 13letno M. S. in 13letno G. K. je pri ti priči izključil iz šole. Opravičeno razburjeni stariši so zahtevali zamen pojasnila. V tem času se je izdal osmošolec, ki je pri stariših ene izmed izključenih deklet na stanovanju, da je on povzročil izključitev, ker je pisal o njej patru L. neko pismo, ne sicer z namenom, da bi bila izključena, ampak da bi jo „postrašil“. Mati izključene deklice, ki se že dolgo pritožuje čez dijaka, da noč in dan po ulicah leta in med dijaki „liberalce“ išče in patru L. naznanja, je zahtevala, da vidi pismo, ker hoče vedeti, kaj se je o deklici pisalo. In evo vam naravnost žalostne slike ovaduštva, katero vlada med mladino, evo pisma z dne 26. januarja 1908.

„Velečastiti gospod p. Ludvik! Častiti gospod! Ko sem bil pred Božičem pri Vas, sem Vam že tedaj nekaj pravil o liberalizmu v dekliški šoli pri šolskih sestrah. Zdaj sem še vse natančneje zvedel. Večina deklet je tamkaj baje liberalna, kar skoro ni verjetno. Imajo organizacijo, kakor se da sklepati iz besed učenke M. S. „K Vam ne morem več, ker sem že tam dala besedo.“ In: „V liberalnem programu sem videla, da ni nič proti veri.“ — Delajo se norca z vsem, kar se tiče naših katoliških idej, akoravno se strinjajo v srcu z našimi nazori, ker so še verne. Sovraštvo do nas se jim je že vsadilo v srce. Sčasoma postajajo tudi njih nazori liberalni, ker bodo občevale z liberalci, katerih velika večina je brezverskih. — Vprašalo se me je, če bomo ustanovili tudi mi kako knjižnico in če bo taka, da bodo tudi liberalci dobili notri knjige. Jaz sem pa rekel: „Liberalni dijaki imajo že svojo knjižnico in tja hodite tudi „ve liberalke“ (!) po knjige. Med nami je razloček kakor noč in dan in mi nimamo z liberalci nič opraviti. Oni so izdajalci našega naroda, ker so izdali njegovo najsvetejšo svetinjo, sveto vero. Naravnost ne morem izvedeti ničesar, po ovinkih in iz obnašanja pa posnamem marsikaj. Toliko, da veste kot njihov katehet. Z velespoštovanjem osmošolec C.“

Če človek to čita, zdi se mu skoro nemogoče, da bi to pismo ne bila pustna šala, vendar je pa bridka resnica. Dve trinajstletni šolski dekleti ste bili na podlagi te ovadbe samolastno iz šole iztirani. Brez preiskave, brez zaslišanja, brez vednosti staršev. Pater Ludvik je prestrašenemu očetu dal le pojasnilo: „Vaša hči gotovo ne bode nazaj sprejeta, zakaj, boste že še izvedeli.“ Iz pisma jasno sledi, da je imenovani osmošolec jeden izmed onih, ki so od duhovnikov nastavljeni kot policaji ne le nad šolskimi tovariši, ampak celo — nad ljudskimi učenkami.

Založnik c. kr. avstr. drž. uradnikov.

Klobuke cilindre in
čepice

v najnovejših faconah

in v velikih izberah

priporoča

Ivan Soklič.

Pod trančo 2. Postaja elek. železnice.

Veronika Kenda

v LJUBLJANI

Dunajska cesta št. 20

priporoča

svojo veliko zalogo papirja,

pisalnih in risalnih potrebščin.

Cene nizke.

Postrežba točna in solidna.

GRIČAR & MEJAČ

Prešernove ulice št. 9 LJUBLJANA Prešernove ulice št. 9

priporočata v največji izbi po najnižjih cenah

obleke za gospode, obleke za dečke, obleke za otroke, površnike
za gospode in dečke, žakete za dame, paletô za dame, plašče
za deklice.

Slaščičarna in pekarna

JAKOB ZALAZNIK

Stari trg št. 21

Mestni trg 6 • Sv. Petra cesta 26.

V poletnih mesecih

sladoled in ledena kava.

△△△ KAVARNA. △△△

Telefon št. 194.

Ste že naročeni

na

Znanstveno knjižnico?

Če ne, pišite na upravništvo

„Omladine“ v Ljubljano, Breg 12,

ki Vam dapošlje prospekt.

Storite to v lastnem interesu čimprej!